

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Marek Cimpl

Královské město Kolín ve středověku

The Royal town of Kolin in the Middle ages

Praha 2014

Vedoucí práce: prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.

Poděkování:

Děkuji prof. PhDr. Josefu Žemličkovi, DrSc. za odbornou pomoc a cenné rady při vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji pracovníkům SOA Kolín za laskavé poskytnutí archivních materiálů. V neposlední řadě děkuji Marii Cimplové za pomoc při korektuře textu a Lukáši Cimplovi za rady v oblasti technických náležitostí práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Kolíně, dne 25. června 2014

.....
Marek Cimpl

Klíčová slova (česky)

*město Kolín, středověk, urbanizace, městské právo a správa, hospodářství,
translokace, kroniky, listiny*

Klíčová slova (anglicky):

*town of Kolin, middle ages, urbanization, city law and administration, economy,
transposition, chronicles, deeds*

Abstrakt (česky):

Bakalářská práce Královské město Kolín ve středověku je příspěvkem k problematice vzniku a vývoje královského města v období středověku. Cílem mé práce je město Kolín. Na základě kronik a panovnických listin popisuji vývoj, který probíhal ve středověkém městě. Důraz je dále kladen především na důvody translokací v českém a moravském prostředí a srovnání hradebních systémů geograficky si blízkých měst Kolína, Čáslavi a Nymburka.

Abstract (in English):

Bachelor thesis The Royal town of Kolín in the middle ages is contribution to issue of origins and development a royal town in the middle ages. The town of Kolín is aim of this thesis. On the basis of chronicles and monarch's deeds I describe the development, which was under way in the medieval town. The main part of thesis is about reasons for transpositions of towns on the territory of Czech and Moravia and draws a comparison between mural systems Kolin, Čáslav and Nymburk.

Obsah

1.	ÚVOD K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI KRÁLOVSKÉ MĚSTO KOLÍN VE STŘEDOVĚKU	8
1.1	Kolín (obecné informace)	8
1.1.1	<i>Otázka názvu města Kolína</i>	9
1.1.2	<i>Znak města Kolína</i>	10
2.	OBECNÁ CHARAKTERISTIKA STŘEDOVĚKÉHO MĚSTA.....	11
2.1	Středověké město	11
2.2	Městské právo	13
2.3	Městská správa	14
3.	„STARÉ“ A „NOVÉ“ MĚSTO V OBDOBÍ STŘEDOVĚKÉ KOLONIZACE	16
3.1	Moravské prostředí.....	16
3.2	České prostředí.....	17
3.2.1	<i>Starý Kolín a Kolín</i>	18
4.	PODOBA STŘEDOVĚKÉHO KOLÍNA.....	21
4.1	Hradební systémy Kolína, Čáslavi a Nymburka	21
4.1.1	<i>Kolín</i>	21
4.1.2	<i>Čáslav</i>	24
4.1.3	<i>Nymburk</i>	27
4.2	Chrám sv. Bartoloměje	30
4.3	Kolínský klášter (hrad)	33
5.	HISTORICKÝ VÝVOJ MĚSTA KOLÍNA	35
5.1	Poslední Přemyslovci	35
5.2	Lucemburkové na českém trůně.....	39
5.3	Doba husitská	48
5.4	Jiří z Poděbrad a Jagellonci	51
5.5	Rychtáři města Kolína	55
6.	ZÁVĚR	57
7.	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	59

7.1	Prameny	59
7.2	Literatura.....	60
8.	SEZNAM OBRÁZKŮ	63
9.	SEZNAM ZKRATEK.....	64

1. Úvod k bakalářské práci Královské město Kolín ve středověku

Ústředním tématem mé bakalářské práce je zrod a vývoj města Kolína do roku 1526 ve světle kronik a dochovaných listin. Vlastní práci jsem rozdělil do šesti kapitol. V této úvodní kapitole nastíním podobu práce, zaměřím se zde také na obecné informace o městě Kolín, což znamená umístění, pozdější vývoj a teorie o vzniku názvu města. Druhá kapitola je nazvána Obecná charakteristika středověkého města, píše zde o středověkém městě jako svébytném celku, jeho možných právních systémech, z toho vycházejících městských právech a městské správě. Třetí kapitola pojednává o problematice středověkých translokací (přenesení sídel). Třetí kapitolu jsem rozdělil na dvě hlavní podkapitoly a popisují v ní translokace z moravského a českého prostředí. Do části o translokacích z českého prostředí jsem navíc vložil ještě jednu podkapitolu, v níž se věnuji vztahu původní obce Kolín (Starý Kolín) k středověkému městu Kolínu. Čtvrtá kapitola nese název Podoba středověkého města. V úvodu kapitoly definuji urbanistický vývoj středověkých měst. První podkapitola této části práce je věnována hradebním systémům měst z doby posledních Přemyslovců, což v mé práci znamená porovnání opevnění měst Kolína, Čáslavi a Nymburka. Druhá podkapitola je určena perle gotické architektury v Kolíně - chrámu sv. Bartoloměje. V třetí podkapitole popisují další dominantu Kolína 14. století, kterým byl klášter dominikánů. Po jeho zničení husity v roce 1421 vzniká na jeho místě hrad Lapis refugii z roku 1437. Pátou kapitolu rozdělím na pět podkapitol. První je doba posledních Přemyslovců, druhá nástup a vláda Lucemburků, třetí je doba husitská a čtvrtá vláda Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. V páté podkapitole se pak budu věnovat otázce střídání rychtářů ve městě Kolín, kde vycházím z listin, které potvrzovaly výměny a majetky rychtářů. Tato kapitola je nejobsáhlejší a moji snahou je vysvětlit jaká privilegia a listiny byla městu udělována panovníky a správci, jaký je všeobecný význam těchto listin, za jaké situace, případně po jaké události byly Kolínu uděleny, kdo a kdy je vydal a jaký je jejich význam pro vlastní město Kolín. U jednotlivých listin provedu porovnání s nedalekými městy Čáslaví a Kutnou Horou. V šesté a závěrečné kapitole se pokusím shrnout jednotlivé kapitoly mé práce, provést syntézu kapitol a zhodnotit mnou získané informace použité v této práci.

1.1 Kolín (obecné informace)

Kolín se nachází ve Středočeském kraji, asi 60 km východně od Prahy. Město se rozkládá na obou březích Labe v místě, kde řeka velkým obloukem mění svůj směr ze západního na severní. Leží na okraji Polabské nížiny, která se rozprostírá severně a východně

od města a náleží ke Středolabské tabuli. Od jihu a západu se do města svažují výběžky Českomoravské vrchoviny. Pozvolně klesající rovina je narušena údolními Polepského a Pekelského potoka. Severovýchodně zasahuje k městu vrchem Vinice (237 m n. m.) Východolabská tabule.¹ Toto jsou ovšem informace k dnešnímu vymezení města Kolína. Město Kolín ve středověku bylo situováno na skalnatém, k severu se svažujícím návrší nad levým břehem řeky Labe. Středověké město Kolín se řadí do velké skupiny královských měst, založených z iniciativy Přemysla Otakara II. v druhé polovině 13. století, charakteristických svým plánovitým, pravidelným urbanistickým uspořádáním. Rozloha Kolína uvnitř hlavní hradební zdi je cca 8, 65 hektarů. Z hlediska vnitřního rozvržení je důležitý rozlehlý prostor centrálního náměstí, které bylo srdcem středověkého města – shromaždištěm a tržištěm, zabírajícím 1 hektar. Na něj navazuje pravidelně, šachovnicově uspořádaná síť ulic a domovních bloků. Na nejvyšším bodu města, v jeho jihovýchodním nároží, stojí farní kostel sv. Bartoloměje. V protějším, severozápadním nároží města, se v předhusitském období nacházel konvent dominikánů s kostelem Panny Marie (jeho poloha uvnitř města ovšem není jistá, některé prameny naznačují možnost, že stál již na předměstí).²

1.1.1 Otázka názvu města Kolína

Nevyřešenou otázkou zůstává samotný název města, v nejstarší latinské podobě uváděný jako Colonia, později s rozlišovacím přídatkem Nova a super Albea. Předpokládá se, že město převzalo starší jméno nedaleké vsi, později nazývané Starý Kolín (Antiqua Colonia).

*„Starší teorie nabízeli možnost, že Kolín převzal své jméno od Kolína nad Rýnem, což by znamenalo, že zakladatelé Kolína přicházeli do Čech právě z tohoto jihoněmeckého města“.*³ Teorie ovšem nebyla potvrzena. Další teorie nabízela možnost, že Starý Kolín ležící v inundovaném území vznikl jako nákolní stará slovanská osada stojící na kůlech (kolí - místo mnoha kůlů – koliti), které zpevňovaly půdu, a toto jméno bylo později přeneseno na osadu ležící v blízkosti.⁴ Tato teorie ovšem nemá oporu v archeologických nálezech. Třetí teorie vychází z jazykovědného rozboru jména Kolín a jeví se jako nejpravděpodobnější. *„Místní jméno je odvezeno přivlastňovací příponou – in z mužského osobního jména Kola (tj. obměna složeného osobního jména Kolimír), popř. Chola, (tj. deverbativum k choliti „konejšit, lichořit“, srov. chlá-cholit), jež bylo v německé výslovnosti nahrazováno počátečním Kh-*

¹ RYKR, Otakar. Město Kolín. Kolín: Městský úřad Kolín, 1939. s. 8 - 9

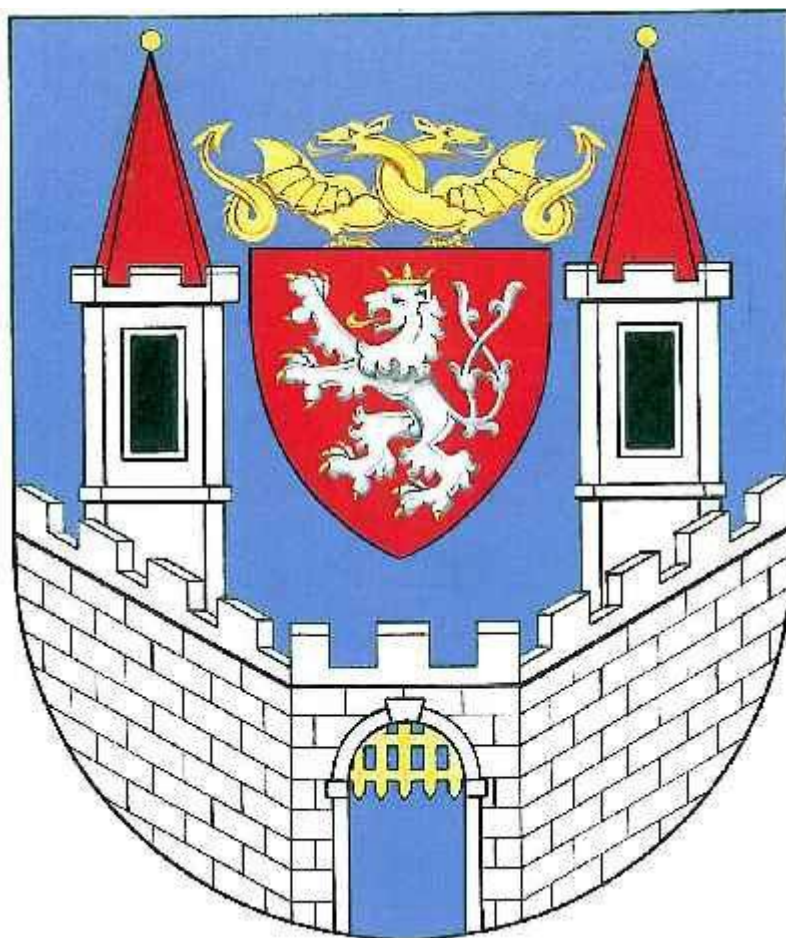
² JOUZA, Ladislav. PEJŠA, Jaroslav. Moje město Kolín – Zrození královského města. Kolín: Regionální muzeum, 2008. s. 11

³ KLÍMA, Václav. Antiqua Colonia – Starý Kolín. Starý Kolín: MNV Starý Kolín, 1968. s. 6

⁴ MRZÍLEK, Karel. Privilegia královské města Kolína nad Labem. Kolín: OT Kolín, 1975. s. 23

(srov. místní jméno Cholína přejaté do německého jako Kollein, Kõllein) Místní jméno mělo význam „Kolův nebo Cholův (dvůr, popř. hrad)“.⁵

1.1.2 Znak města Kolína

Obrázek 1 Znak města Kolína

Znak města Kolína je odvozen z pečeti, která se užívala od druhé poloviny 13. století (nejstarší doklad z roku 1277). Otisk pečeti je doložen na závěti, kterou měšťan Kolína s manželkou odkázali majetek klášteru sedleckému.⁶ Na modrém poli se nachází stříbrná zeď s dvěma věžemi, uprostřed brána s vytaženou mříží. Mezi věžemi je červený znak s českým lvem, nad ním dva draci s propletenými krky.⁷

⁵ LUTTERER, Ivan. MAJTÁN, Milan. ŠRÁMEK, Rudolf. Zeměpisná jména Československá. Malé encyklopedie. Praha: Mladá fronta, 1982. s. 50

⁶ CDB V/2, č. 853.

⁷ KAMARÝT, Jan. Kolín – Krok za krokem. Kolín: Kolínské noviny, 1992. s. 13

2. Obecná charakteristika středověkého města

„Nesporné je, že město znamená druh lidských sídlišť, a to vyššího typu. Ve starověkých i středověkých společnostech postupoval vývoj pravidelně od lovectví a pastevectví ke stálejším zemědělským osadám a později k vytváření tržních středisek, kde bylo možno směnovat zemědělské a řemeslné výrobky.“⁸ Ačkoliv město vzniká formálně teprve ve chvíli, kdy je mu udělen právní statut (v českých zemích ve 13. století), můžeme o některých raně středověkých centrech mluvit už jako o městech, neboť plnila jejich funkce (např. Hradec Králové, Litoměřice, Brno, Žatec, Chrudim, Břeclav, Olomouc). Tato centra, která ležela většinou v blízkosti hradních středisek, již vykazovala hmotné a prostorové stránky budoucích měst. Nacházely se zde důležité instituce, rozvíjela se kultura, charakteristický způsob života a tvořila se městská sociální struktura. Nejstarší městská listina na našem území je doložena z roku 1223 a jedná se o privilegium Přemysla Otakara I. pro město Uničov.⁹ Pravost listiny byla prokázána J. Šebánkem.¹⁰

2.1 Středověké město

„Postavení města silně ovlivňovalo přírodní prostředí a poloha v krajině. Některá města vznikala spontánně na vhodných místech ze starších sídlišť prostšího typu, u jiných rozhodovala o umístění racionální volba. V obojím však působila určitá zákonitost, v níž se uplatňovaly přírodní podmínky. Tyto motivy se však projevovaly i v provozu města, ve formování jeho areálu, ve vztazích k zemědělskému zázemí a k dalším městům a jiným složkám společnosti v bližších i vzdálenějších okruzích. Do vzniku i provozu města tak zřetelně pronikala jeho funkce v krajině.“¹¹ Města lze rozdělit především na dva typy: královská a nekrálovská. Královská města byla založena a přímo podřízena panovníkovi. Všechna královská města měla většinu hlavních funkcí, navíc jim podřízení panovníkovi umožňovalo větší hospodářské uplatnění. Specifickým typem královských měst byla města královská věnná, která byla podřízena královně. Věnnými městy byl na příklad Hradec Králové či Mělník. Dalším zvláštním typem královských měst byla města horní, která se nacházela u zdroje nerostných surovin. Nekrálovská města se dají rozdělit podle založení a držení na města církevní, šlechtická, případně královské komory. Tato města měla výrazně

⁸ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 16

⁹ CDB II, č. 246, s. 237 - 239

¹⁰ ŠEBÁNEK, Jindřich. Uničovská listina. Praha: ČSPSČ 60, 1952. s. 1 - 15

¹¹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 16 - 17

méně rozvinuté městské funkce než města královská, některé funkce chyběly úplně a výraznou úlohu zde mělo zemědělství.¹²

Panovník (šlechtic, klášter) většinou pověřil lokátora, který se často stával i prvním rychtářem. Ten vybíral území vhodné pro založení města. Vybrané místo muselo splňovat určitá kritéria vedoucí ke spokojenosti jak panovníka, tak nových obyvatel města. V blízkosti nově vzniklého města měla být vodní plocha, nejlépe řeka (zdroj vody, říčního písku či kamene pro stavbu). Řeka nabízela i možnost rybolovu, jenž obyvatelům umožňoval zajištění obživy. U města nebo v rozumně dostupném okolí byla vítanou i přítomnost lesa (dřevo jako stavební materiál). A v neposlední řadě i úrodná půda, vhodná k budování polí a tedy pěstování obilí jako základní suroviny pro nezbytné potraviny.

Vzhledem k většímu počtu obyvatelstva bylo nutno rozdělit území města na jednotlivé parcely a tím jej lépe organizovat a rozčlenit systémem ulic. Středověká města se vyznačovala několika základními rysy, protože všechna byla stavěna na základě pevného půdorysného rozvrhu. Městským sídlům rovněž náleželo určité polyfunkční centrum, jímž bylo tržiště. Na tomto místě se setkávali obyvatelé a bylo bezprostředně spjato s obchodem, jenž reprezentoval ekonomickou funkci města. Na tržišti probíhala většina veřejných aktivit, jako byly exekuce, zábavy či slavnosti. Bylo rovněž místem, odkud se řídila organizace a formální život, neboť zde stávala radnice, jako středisko městské samosprávy a samostatnosti a rovněž kostel, jenž byl duchovním centrem. Uvnitř města pak byla postavena řada budov – kostely, kláštery, budovy rychty – které měly také svou pevnou polohu. Kostel býval postaven na nejvyšším místě nebo v centru města – ve středu nebo na rohu náměstí. Kláštery naopak bývaly umístěny u hradeb nebo až na předměstí. Radnice se začaly v českých městech budovat až ve druhé polovině 14. století, nejčastěji se pro radnici koupil některý z domů na tržišti. Koupě byla rychlejší než výstavba, proto se také radnice jednotlivých měst výrazně liší, neboť se nemohlo dodržovat zvolené schéma.¹³

Na rozdíl od vesnic náleželo městům i složitější sociální uspořádání. Množství řemesel, obchodních živností či škol vytvářelo společnost s komplikovanějšími vztahy. Vznikala tak potřeba správy a s ní se vytvářel i právní řád a města se stávala soudními středisky pro daleké okolí. Právní řád měl tedy význam nejenom pro fungování samotného města, ale pro celou feudální společnost.

¹² HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 12

¹³ PETRÁŇ, Josef. Dějiny hmotné kultury I, 2. díl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. s. 499

K městskému životu patřila také kultura, reprezentovaná rovněž církví. Ta zde měla velké pole působnosti, neboť ve městech byla centra ideologických, hospodářských a mocenských složek.¹⁴

I přes soubor některých společných znaků se města mezi sebou lišila a dnes je dělíme podle určitých kritérií do několika skupin. Sídlní města, v našem případě Praha a částečně Brno a Olomouc, plnily všechny hlavní funkce a to v nejvíce rozvinuté podobě. U královských měst rovněž nalézáme většinu důležitých znaků, měly díky své přímé podřízenosti panovníkovi vyšší právně politické postavení a hospodářská privilegia. U nekrálovských měst se již nedá mluvit o stejné vyspělosti jako u královských, některé typické funkce zcela chyběly. Hlavním způsobem obživy už nebyl obchod, nýbrž zemědělství.¹⁵

2.2 Městské právo

Před vznikem měst zajišťovala bezpečnost obyvatelstva moc jeho pána. Se vznikem měst obyvatelstvo získávalo svobody, které znamenaly ochranu před násilím, určitou životní jistotu a ochranu hospodářských činností.

Na území českého přemyslovského státu ve 13. století přišlo městské právo z německého prostředí a v rámci historického bádání tedy odpadá otázka formování městského práva a jeho vztah k raně středověkým útvarům městského či předměstského charakteru. Pro rozšiřování městských práv je typické vytváření okruhů jednotlivých právních souborů, tj. nově zakládané město přejímalo již hotový soubor práv jiného města a netvořilo si vlastní. Tyto okruhy byly ovlivněné i geograficky a na území českého státu se městské právo šířilo především ze Saska a Slezska (severoněmecký právní okruh) a také z jihovýchodu, z Bavorska a Rakouska (jihoněmecký právní okruh). Některá západočeská města v čele s Chebem např. převzala městské právo města Norimberk. Výjimečně je prokázáno ovlivnění městského práva města Hodonína uherským okruhem Stoličného Bělehradu, pravděpodobně pod vlivem královny Konstancie, která při lokaci Hodonína hrála důležitou roli. Vedle těchto okruhů německých práv se odvíjely i menší okruhy měst, které převzaly městská práva jiného českého města, ale i pro ta jako základ sloužila práva německá.

I když města přijala městské právo jiného města, docházelo postupem času k úpravám a doplnění, resp. k přikloněním se v některých prvcích právu jiného okruhu. Docházelo i v

¹⁴ JIRÁSKO, Luděk. K postavení a úloze církevních institucí v počátcích rozvoje měst. In: Umění 13. Století v českých zemích. Praha, 1983. s. 527 - 545

¹⁵ HOSÁK, Ladislav. Příspěvek k počátkům poddanských měst. VVM 16. 1961 – 1964. s. 32 - 49

případě potřeby k vlastnímu dotváření práva a výjimečně i k přestoupení k jinému městskému právu (např. Kolín).¹⁶

Panovník mohl městům udělovat různá privilegia, mezi základní výsadu udělenou králem patřilo právo postavit si hradby, které symbolizovaly nezávislost města. Hradby znamenaly bezpečnost a moc. Dalšími výsadami bylo právo hrdební (možnost trestat zločince) a řada práv týkající se hospodářství – právo pořádat trhy, právo várečné a další. Trhy mohla zpočátku pořádat jen města královská, ale s postupem času uděloval král toto privilegium i městům poddanským. Díky možnosti pořádat trhy se město stalo střediskem dálkového obchodu, což přinášelo vysoké zisky. Nejdůležitějším hospodářským právem bylo právo mílové, které znamenalo, že v okolí jedné míle od města nesměli pracovat žádní cizí řemeslníci, nesměly se pořádat trhy, lidé na venkově museli potřebné zboží odebírat z města a naopak své zboží mohli prodávat pouze městu za jím určené ceny.

17

2.3 Městská správa

Vnitřní samospráva měst byla rozsáhlá. Měšťané rozhodovali o vojenských a hospodářských záležitostech a vykonávali soudní pravomoc. Představitelem měšťanů byli konšelé. Největší autoritu ve městě měl rychtář, jmenovaný panovníkem. Po husitské revoluci začala autorita rychtáře upadat a městská rada se začala scházet bez něho. Konšelé se střídali ve vedení města po čtyřech týdnech jako purkmistři. Konšely se zprvu stávali jen nejbohatší, kteří měli ve městě rozhodující postavení. Konšelem se však i později mohl stát pouze zámožný člověk s dobrou pověstí.

Centrem exekutivy, která uváděla do praxe právo, byla městská kancelář. Důležitým bylo povolání písaře a notáře, kteří při nástupu skládali přísahu Bohu, neboť oni zapisovali městské záznamy, které si rychtář ani konšelé nemohli pamatovat. Zpočátku se vedla jedna městská kniha, kam se zapisovaly události, které rychtář, konšelé nebo písař považovali za závažné pro paměť dalších pokolení. Zápisy v knize bylo možné použít jako soudní svědectví. Vznikaly i specializované knihy finanční a kancelářské, kam se zapisovaly vybrané sbírky (daně) a ostatní účetní skutečnosti. Existovala také kniha soudní kompetence,

¹⁶ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha: Lidové noviny, 2009. KEJŘ, Jiří. Městské zřízení v českém státě ve 13. století. Praha: ČČH 24, 1976. KEJŘ, Jiří. Vznik městského zřízení v českých zemích. Praha: Karolinum, 1998.

¹⁷ VONDRUŠKA, Vlastimil. Život ve středověku. Praha: Albatros, 2007. s. 32, 86, 98, 178-179, 258, 282

kam se zapisovaly soudní agendy. Jazykem zápisu byla zpočátku latina, později, teprve v 16. stol. ovládly zápisy národní jazyky.¹⁸

Z právního postavení a vojenské moci města vycházely jeho výsostné symboly. Obecným symbolem byl městský znak, městskou moc symbolizoval prapor a pečeť měla funkci ověřovací a průkazní. Pečetě sloužily nejen městské kanceláři, ale také cechům a k prokazování kvality zboží. Dalšími uživateli byly církevní instituce. V průběhu času se stávaly honosnější. Městské znaky se rozvíjely v 15. století a prokazovaly městská privilegia, často se objevoval motiv opevnění, hradeb jako symbol bezpečnosti města. Podobnou funkci měly i motivy zvířat.¹⁹

¹⁸ KEJŘ, Jiří. Městské zřízení v českém státě ve 13. století. Praha, 1979: ČSČH 27. s. 226 - 252

¹⁹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2009. PŘIBYL, Antonín. LIŠKA, Karel. Znaky a pečetě středočeských měst. Praha: 1975.

3. „Staré“ a „Nové“ město v období středověké kolonizace

V staré českomoravské místní nomenklatuře se nápadně často setkáváme s označením protikladů v dvojicím blízkých osad. Tato označení se netýkají jen fyzických poměrů, případně zvláštností obyvatel obou osad, nýbrž také časového rozdílu ve vzniku lokalit. Děje se tak ponejvíce bližším označením „Starý“ – „Nový“. Toto označení napovídá více o nejstarší historii místa, než jak by se na první pohled zdálo.

V nejednom případě bylo nové město lokováno ve značné vzdálenosti od původního ekonomického střediska, jak nám dosvědčují korespondující si lokality: Staré Brno – Brno, Starý Jičín – Nový Jičín, Staré Město (1270 Stará Třebová) – Moravská Třebová, Starý Kolín - Nový Kolín, Starý Plzenec - Plzeň atd. Translokace tohoto typu byla většinou podmíněna přítomností vody, u některých lokalit jí byl nedostatek (Starý Plzenec, Starý Bezděz), u jiných na druhou stranu hrozily záplavy (Starý Kolín), proto docházelo k následným translokacím.

Přenesení nemuselo vždy znamenat výraznou geografickou změnu, jak zmiňují výše, ale mohlo k němu docházet i v rámci blízkého okolí. Když již nedostačoval prostor bývalých hradebních center, bylo pozdější město vybudováno v lokalitě, nabízející možnost dalšího rozvoje sídliště. Příkladem může být Mladá Boleslav či Rožmitál pod Třemšínem.²⁰

3.1 Moravské prostředí

Na Moravě se nesetkáváme jen s místy zakládanými na zeleném drnu, jejich část mohla navazovat na starší slovanskou osadu, jak o tom svědčí místní jména v Hustopečích, v Miroslavě, v Blučině a Rosicích. Jinde bylo město založeno v bezprostřední blízkosti osady, která se pak stala předměstím (Staré Město u Telče, Litovel), nebo byla včleněna do městského svazku a vystupovala pak pod lokálním názvem Staré Město jako část města. Příkladem může být Bystřice n. P., Prostějov (Nové Město vzniklo v letech 1393 – 1406 a ještě v roce 1445 se Prostějov dělil na Staré a Nové město) nebo Mohelnice (zde bylo po roce 1741 jméno Staré Město zapomenuto). K vzniku nových měst rozšiřujících staré městské sídliště a majících zpravidla po určitou dobu obecní samosprávu, docházelo někdy v době velmi pozdní. Za příklady uvedu Strážnici (polovina 15. století), v Tovačově bylo Nové Město založeno teprve roku 1475, v Přerově v 80. letech 15. století a na Vsetíně dokonce až v polovině 17. století.

Vyskytly se však i takové případy, že při lokaci nově založeného města bylo staré

²⁰ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2009. s. 118 - 119

sídliště opuštěno, přičemž starý kostel zůstal zachován v izolované poloze. Tak tomu bylo u Svitav, kde zůstal na místě Staré osady kostel sv. Jiljí.

Dnes také víme, že celá řada osad byla z různých důvodů přeložena do příznivější polohy. Tomuto osudu neušla ani některá menší města. Tak byly roku 1358 Valašské Klobouky přemístěny do své nynější polohy.²¹

3.2 České prostředí

Z Čech je vhodné za příklad uvést Bělou pod Bezdězem.²² Přemysl Otakar II. vystavil v Písku 22. října 1264 listinu pro lokátory Konráda a Hartviga z Kravař, kterou potvrzuje – „*quod de silva nostra in Besdhecz, sita circa aquam dictam Dogs, una cum villa, que Clumme dicitur, ad estimacionem centum laneorum et non ultra una cum pratis, pascuis, agris et ceteris suis pertinenciis locavimus Chunrado et Hertvico de Kraewer pro fundanda civitate in silva iam dicta*“.²³ Dokument byl původně považován za zakládací listinu města Doksy. Takto uvažoval Josef Emler nebo J. V. Šimák. Ovšem novější práce tuto teorii vyvrací. Antonín Haas v 1. díle 4. části Codexu iuris municipalis vydal listinu v plném a přesném znění a vztahuje ji na neuskutečněný projekt města přímo pod hradem Bezděz (Starý Bezděz), které bylo roku 1304 přeneseno do dnešní Bělé (Nový Bezděz). Opírá se přitom o fakt, že listina nebyla v případě Doks již potvrzována, je ovšem citována a potvrzena v confirmaci Karla IV. z 2. září 1348, kterou ji panovník potvrdil rychtáři Ješku z Kluku pro Bělou pod Bezdězem, a také její uchování v archivu augustiniánů na pražském Karlově, kteří měli klášter právě v Bělé.²⁴ Původní město Bezděz (Starý Bezděz) trpělo nedostatkem vody, a proto v roce 1304 nechal Hynek Berka z Dubé se svolením Václava II. vystavět město nové blíže říčce Bělé zvané Nový Bezděz (dnešní Bělá pod Bezdězem) a přenesl na něj práva původního.²⁵

Dalším příkladem může být přenesení města Plzně. První zmínky o Staré Plzni (dnešním Starém Plzenci) pocházejí z roku 976, kdy u tohoto přemyslovského hradiště kníže Boleslav I. porazil vojsko německého krále Oty II. V roce 1224 byl dokonce Václav, syn Přemysla Otakara I. jmenován vévodou plzeňským. Razila se tu i mince a význam staré Plzně dosvědčuje velké množství kostelů. Změněné hospodářské a politické poměry v průběhu 13. století, kdy hradska soustava ztrácela na důležitosti, si vynutila vznik nového centra. Úzké

²¹ HOSÁK, Ladislav. Středověká kolonizace dyjskosvrateckého úvalu. Praha: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica 42, Historica XI, 1967. HOSÁK, Ladislav. „Staré“ a „Nové“ město v období středověké kolonizace na Moravě in.: Historická geografie 4. Praha: Historický ústav Akademie věd, 1970. s. 82 - 86

²² ŽEMLIČKA, Josef. Nezdařená městská založení v Čechách ve 13. století. HD 4, 1979. s. 43 - 68

²³ CDB V/1, č. 423, s.

²⁴ KALISTA, Zdeněk. Město mezi horami. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1969. s. 10 – 13.

²⁵ HOFFMANN, Zbyněk. Bezděz. Česká Lípa: Vlastivědný spolek Českolipsko, 1997. s. 136

údolí Úslavy ovšem nedovolovalo plné rozvinutí města, kde se měla soustředit řemeslnická výroba a obchod. Nové středisko bylo proto založeno asi půl druhé hodiny cesty od starého hradu. Město bylo založeno Václavem II, roku 1295 na soutoku západočeských řek. Vlastním založením pověřil král lokátora Jindřicha.²⁶

Některá města byla přenesena i dvakrát, zde uvedu Žďár nad Sázavou. Už kolem roku 1100 stávala poblíž dnešního zámeckého areálu tržní osada na zemské obchodní stezce u brodu přes řeku Sázavu. Poté, co byl v roce 1252 panem Bočkem z Obřan nedaleko založen cisterciácký klášter Studnice Blahoslavené Panny Marie, došlo k přestěhování osady do prostoru tzv. Starého města a krátce poté do míst okolo kostela sv. Prokopa (dnešní historické jádro města). V současném místě byl Žďár vystavěn jako tržní městečko a v roce 1293 je poprvé zmiňován soud (pod jehož jurisdikci spadalo klášterní panství), zasedající ve Žďáře.²⁷

3.2.1 Starý Kolín a Kolín

Rozlišování na "Nový" a "Starý" Kolín svědčí, že i když je Starý Kolín doložen později než město Kolín, je nepochybně starší. Královské město Kolín bylo založeno německými patriciji na objednávku krále Přemysla Otakara II. před rokem 1261. Název byl převzat od nedalekého staršího sídliště. Starý Kolín byl nepochybně významným centrem, čemuž nasvědčuje výstavba kostela sv. Ondřeje a jeho vysvěcení v roce 1267. Malé a nevýznamné vsi tehdy kostely neměly. To znamená, že Starý Kolín musel projít již určitým vývojem a je nepochybně starší než je rok doložení 1267. Další zmínka je k roku 1293, kdy zde český král vykonával patronátní právo nad kostelem a byl také majitelem zdejší vsi. O dva roky později je doložen farář při kostele sv. Ondřeje.

Po tomto krátkém exkurzu do historie obce Starý Kolín je nutno vysvětlit, proč nevzniklo královské město Kolín na území, kde dodnes existuje tato obec. K bližšímu pochopení následné translukace může pomoci mapa z roku 1841.

²⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. KOVÁŘ, Jaromír. Kniha o Plzni. Plzeň: Krajské nakladatelství Plzeň, 1963. s. 8-9

²⁷ KUČA, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku / 8. díl V-Ž. Praha: Libri 2011. s. 896

Obrázek 3 Říční situace Starý Kolín

Obec Kolín (myšleno Starý Kolín) se nacházela v blízkosti hned několika vodních toků. Přímo ve vsi protékal potok Klejnar (Klejnarka), nedaleko od obce byla Černá Strouha a v neposlední řadě pochopitelně řeka Labe. Z tohoto důvodu se obec Starý Kolín nacházela na území, které bylo často zaplavováno, a pro rozšíření do podoby města se jevila zcela nevhodnou.

Když proto Přemysl Otakar II. rozhodl o založení nového královského města, volilo se vhodnější místo. Nová lokalita byla nalezena přibližně hodinu cesty od původní obce ve směru na Prahu v blízkosti brodu přes řeku Labe. Zde se jako nejlepší prostor jevila levobřežní skalní ostrožna nad řekou, kde bylo také nové město zbudováno. Od této chvíle lze hovořit o původní obci jako o Starém Kolíně (Antiqua Colonia) a o městě Novém Kolíně (Nova Colonia), případně Kolíně nad Labem, což dokazují i listinné zápisy.

Kdy k vlastnímu přenesení došlo, není zcela jasné. První písemná zmínka o Kolíně jako městě je datována k 8. září 1261. Jedná se o privilegium Přemysla Otakara II., věnované Přelouči, kde se v latinském originále uvádí: „*omnia iura et libertates, que habent civitates nostre in Colonia et Churim, videlicet ius, quod habet Magdeburgensis civitas*“²⁸. Což volně přeloženo poukazuje na fakt, že Přelouči se připisuje právo na používání práv a svobod na základě Magdeburského právního okruhu, které již mají možnost používat Kolín a Kouřim, je tedy jisté, že město Kolín vzniklo de iure dříve než tato první datovaná písemná zmínka.

²⁸ CDB V/1, č. 292.

Ve vztahu města Kolína k původní obci Starý Kolín můžeme vidět, že rychty obou sídlišť byly propojeny, lépe řečeno, že rychtáři Kolínští drželi rychetní majetky ve Starém Kolíně. Listina Jana Lucemburského, ze dne 6. března 1327, obnovuje rychtáři kolínskému Goclinovi a jeho dědicům majetky náležící již jeho předchůdcům, neboť listiny k tomuto byly zničeny požárem. Ve výčtu majetků se dozvídáme, že rychtář města Kolína měl právo na rybolov ve Starém Kolíně, zdejší rychtu a krčmu.²⁹

²⁹ CIM II, č. 144.

4. Podoba středověkého Kolína

Kolín můžeme zařadit do relativně velké skupiny královských měst, založených Přemyslem Otakarem II., charakteristických svým plánovitým, pravidelným uspořádáním. Kolín svojí rozlohou 10 ha patřil k menším městům. Náměstí v centrální části, které bylo srdcem středověkého města (tržiště, shromaždiště), zabírá cca 1 ha celé plochy města. Náměstí vzniklo vypuštěním dvou domovních bloků uprostřed severní poloviny centrální části města. Domy, které byly budovány kolem rynku, přináležely lokátorovi a jeho nejbližšímu okolí. Tato skupina osob také tvořila základ budoucího patriciátu. Bohatší členové patriciátu si budovali již od počátku domy dřevěné i kamenné, což byl i případ Kolína. Ozdobou rynku byly i kamenné domovní loubí (podloubí), které jsou v Kolíně patrná v podstatě již od vzniku města v 60. letech 13. století, ale do dnešní doby se zachovala až podloubí z druhé poloviny 14. století. Noví usedlíci si v ostatních částech a na předměstích začali nejprve budovat pouze provizorní polozemnice, srubové a kůlové stavby. Při dalším rozvoji města i oni přikročili ke stavbě budov s kamennými základy s užitím dřeva či hrázděného zdiva.³⁰

4.1 Hradební systémy Kolína, Čáslavi a Nymburka

Hradby se staly prostředkem pro stanovení hranic města a vymezovaly městský areál.³¹ Ne všechna města byla opevněna a některá města se hradeb dočkala až řadu let po svém založení. Hradby demonstrovaly připravenost města k obraně, chránily jej a zároveň spolu s vnitřní organizací městské hotovosti vytvářely jeho vojenskou funkci. Jednotlivá města se v průběhu středověku začínala prosazovat mezi ostatními a snažila se co nejvíce uplatnit. Od této doby hovoříme rovněž o politické funkci.

4.1.1 Kolín³²

Existence městského opevnění je v Kolíně doložena nedlouho po vzniku města. O hradbách Kolína se opakovaně zmiňuje autor kroniky Zbraslavské Petr Žitavský. První zmínka je v 90. letech 13. století, následuje rok 1307, kdy Kolín posloužil jako záštita nedokonale chráněné Kutné Hory před vojsky Albrechta Habsburského a rok 1310, kdy Kolínští odmítli do svých hradeb vpustit Jana Lucemburského. Za nejdůležitější pramen

³⁰ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha: Lidové noviny, Praha 2009. s. 144 - 170

³¹ RAŽÍM, Vladislav. Kolín, Čáslav, Nymburk – Městská opevnění posledních Přemyslovců v Čechách. Praha, 1988: Umění 36. s. 309

³² RAŽÍM, Vladislav. Kolín, Čáslav, Nymburk – Městská opevnění posledních Přemyslovců v Čechách. Praha, 1988: Umění 36. s. 309 - 316

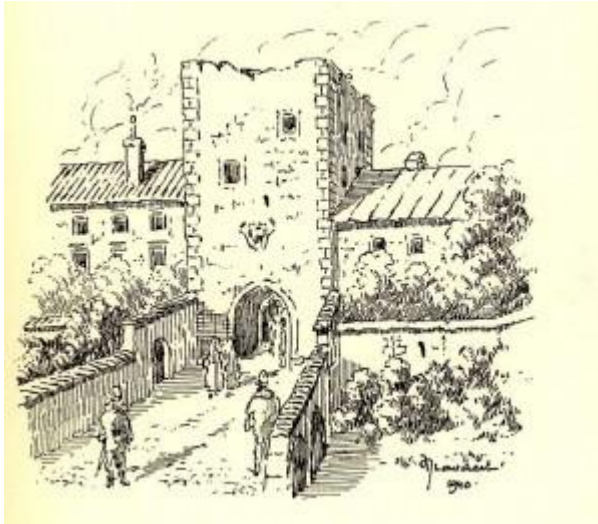
k otázce hradeb Kolína jsou ovšem právem označovány listiny z formulářové sbírky Jindřicha z Isernie. Kromě vlastního příkazu ke zbudování hradeb Kolína, se ve sbírce nacházejí i další listiny, které dávají některým městům hradby Kolína za vzor, a z tohoto důvodu lze o opevnění Kolína hovořit jako o preferovaném, rozšířeném prototypu. K stavbě opevnění došlo, na rozkaz krále Přemysla Otakara II., ihned po dokončení výstavby města. Kolínu se tohoto práva, ale i povinnosti dostalo listinou, jejíž znění se bylo zapsáno ve formuláři Jindřicha Vlacha z Isernie. Listina byla vydána 26. října.³³ Přesné datum není známé, ale je jisté, že byla vydána před rokem 1278. Vlastní obsah listiny jsem vypsal v kapitole o právech a privilegích, a proto zde popíši jen technické náležitosti stavby.

Tvar linie hradeb vycházel z tvaru celého původního města, byl tedy pravidelný, lichoběžný se zaoblenými jižními rohy a nejdelší stranou tvořenou Labem. Vymezovaly plochu zhruba 7 ha. V listině jsou uváděny i plánované rozměry stavby. Příkop kolem města měl být široký 20 loktů a z obou stran obezděn a lícni městská zeď i s parkánem měla být vysoká též 20 loktů a dostatečně tlustá a široká. Při přepočtu na dnešní míry byl 1 loket 59 cm. Což znamená, že 20 loktů odpovídá 11 metrům a 80 centimetrům. Kolínským se zadaný úkol velmi podařil, protože v pozdějších listinách o stavbě hradeb pro města Čáslav a Jaroměř je hradební systém Kolína dáván za vzor. Hradby tvořila 10-12 m vysoká parkánová zeď, která dosahovala mocnosti 1,6-2 m, zasazeno v ní bylo celkem 12 okrouhlých bašt, 4 městské brány: Labská, Kutnohorská (v některých pramenech označovaná jako Čáslavská či Horská), Kouřimská a Pražská, plus jedna malá branka k Labi.³⁴ Hradby lemoval ještě 12 m hluboký a stejně tak široký příkop s vyzděnými stěnami a val (kromě severní části přilehlé k Labi). Materiálem je rula a svor používané v poměrně velkých blocích často až kubického tvaru. Profil zdi se směrem vzhůru znatelně zužuje, ve výšce kolem 5 m se mocnost zdi pohybuje už jen kolem 1,5 m.³⁵

³³ RAZÍM, Vladislav. Městské hradby a formulářová sbírka přemyslovské královské kanceláře. Brno, 1990: Archeologia historica č. 16.

³⁴ SCHNEIDER, Jaroslav. Brány a hradby města Kolína. Kolín: ročenky města Kolína a okresu, 1941.

³⁵ HEROUTOVÁ, Marie. LÍBAL, Dobroslav. Kolín – stavebně historický průzkum jádra města. Praha: SÚRPMO, 1971

Obrázek 3 Horská brána

Kolínské hradby byly ve středověku dávány za vzor ostatním městům (Čáslav, Jaroměřice, Vysoké Mýto aj.), což dokládá i listina pro Kunráta, pána na Bítově, aby dal opevnit město Jaroměřice. Listina pro Jaroměř zněla: „*quod dictus Chunradus cibet dietam civitatem Jermen circum quaque murorum ambitu, qui sint omnino conformes civitatis Colonie muris, quod tantam spissitudinem tantamque altitudinem habeant, bantam dicte Colonie muri habent ac turres in eisdem muris construi faciet secundum illam distancím qua turres distant in civitate Colonie, seiunctas a se invicem et distances.*“³⁶

Kolínské hradby se do dnešní doby dochovaly nepravidelně rozmístěny po obvodu historického centra města. Nejzachovalejší část se nachází v prostoru kolem městského chrámu sv. Bartoloměje a jedna z bašt je k vidění v prostoru dvorku vedle pekárny Hankovec v ulici Na Valech.

³⁶ RBM II, č. 2391, s. 1035 - 1036. „aby řečený Kunrát, obehnal řečenou obec Jaroměřice kolem dokola pásem hradeb, které jsou ve všem podobné hradbám města Kolína, stejné tloušťky, stejné výšky, jaké mají zdi řečeného Kolína, také věže ve zdech dal udělati v téže vzájemné vzdálenosti, jako mají věže v obci Kolíně.“

Obrázek 4 Hradby pod chrámem

4.1.2 Čáslav

Hradby města Čáslavi byly zbudovány také před rokem 1278, což dokládá i listina ze shodné formulářové sbírky, jako byla listina pro Kolín. *Dispocio quoque murorum civitatis in altum eytendere et in latum, quemadmodum muri Colonienses, cum turribus obrotundis, ita quod tres turres sint posite supra portas dantes exitus at additus civitati, item a parta aquarum pratur porvula una parva.*³⁷ Opevnění Čáslavi se na rozdíl od Kolína, jehož důležitost spatřujeme právě v dochovaných privilegiích, do dnešní doby dochovalo v podobě dlouhých partií hlavní městské hradby, které svým nepřerušovaným průběhem působí monumentálním dojmem. Z původního uzavřeného prstence zdi se dochovaly zhruba 2/5, převážně na západě a severozápadě, ve významné míře však i na jihu a jihovýchodě a útržkovitě rovněž na jiných místech obvodu. Úseky hradeb se vyznačují vzájemně shodnými vlastnostmi, které umožňují uvažovat o společné době vzniku.

Čáslavská hlavní hradba je zbudována z rozdílně velkých placáků dvojslídne svorové ruly místní proveniencie místy vystřídáných velkými kusy křemene. Tato původní struktura je nejlépe patrna na severozápadě hradebního pásma. Stavěno bylo pomocí vápenné malty, jádro hradby je lité a oba líce jsou silné kolem 80 cm.

³⁷ CIM II, č. 26, s. 86 – 87. „Nařízení, aby hradby obce byly vystavěny v téže výši a šíři jako hradby kolínského, s věžemi okrouhlými, jimiž se do obce vjíždí a vyjíždí, a na straně k vodě malá branka bude vystavěna.“

Základ městské zdi byl uložen na ulehlý slídnato-písčítý tuhý jííl s valouny křemene nebo přímo na povrch vystupujícího skalního podloží. Pozoruhodné je zjištění 4-5 m mocných zavážek v oblasti severovýchodní fronty opevnění, do nichž byla hradba uložena. Síla hradby se při dnešní úrovni terénu pohybuje v rozmezí od 225 do 250 cm a mocnosti ke 250 cm zpravidla dosahuje i v nejvyšších úrovních, do nichž se dochovala, ve 4 – 5 m nad zemí. Zajímavost můžeme spatřovat u dochované hradební věže, která stále u nedochované Žižkovy brány, kde je možné spatřit lichoběžníkový obrazec, který patrně ukazuje na zaniklé schodiště na ohoz hradby. Z tohoto důvodu je možné odhadnout původní výšku hradby na 6 – 7 m, přičemž celá zeď s cimbuřím měla 8 – 9 m.³⁸

Věží se do dnešní doby dochovalo v Čáslavi několik, co díky mimořádně rozsáhlým reliktnům opevnění a vypovídací kvalitě indikační skici z roku 1838, kdy bylo opevnění Čáslavi bezmála intaktní, můžeme velmi spolehlivě tvrdit, že počet zdejších věží se pohyboval kolem 36. Délka kurtin (vzdálenost mezi střeleckými prostory) se pak převážně pohybuje mezi 25 – 30 m.

Do města vedly tři brány a jedna fortna. Z bran se dochovala část tzv. Žižkovy brány, která byla postavena na místě starší fortny. Zdivo v domě č. p. 45 zůstalo po jinak zbořené Kutnohorské bráně. Kulisová Brodská brána byla také zbořena, zůstala však věž zvaná Otakarova, která ji chránila od západní strany. Věž má průměr 8m a je vysoká 22m.

³⁸ LÍBAL, Dobroslav. Čáslav – historické jádro, původní zpráva k analytickému stavebně historickému průzkumu. Praha: SÚRPMO, 1955.

Obrázek 5 Otakarova věž

Cenným zjištěním je v Čáslavi to, že parkánová zeď byla vystavěna současně s hlavní hradbou. Vyplývá to z naprosto stejné materiálové skladby obou zdí i techniky jejich výstavby. K relativní chronologii přispívají zde i polygonální husitské parkánové bašty, které jsou do původní hradby vloženy, což dokládá i jejich zvýšení o nadezdívku se štěrbinovými střílnami.

Okružní příkop a vnější val lze rekonstruovat na základě dnešních reliktnů. Obklopovaly město po celém obvodu včetně úseku nad rybníkem. Šířka příkopu v horní úrovni kolísala mezi 20 – 25 m. Původní hloubku příkopu pak lze na základě geologického

průzkumu odhadnout na 3,5 – 4 m. Příkop byl napájen srážkovou vodou, zčásti vodou vlastní, pramenitou.³⁹

Od hradeb Kolína se Čáslav odlišuje koncepcí charakterizovanou půlkruhovými dovnitř uzavřenými věžemi.

4.1.3 Nymburk

Obrázek 6 Nymburk cihlová hradba

Nymburk je od Kolína vzdálen podobně jako Čáslav, jen se nalézá níže po proudu řeky Labe. V této souvislosti je třeba zmínit listinu, kterou Jan Lucemburský přikázal Nymburku dokončit městské opevnění. Královská listina z roku 1335, v níž panovník ukládá Nymburským, aby během dvou let postavili a zcela dokončili „...*ex toto perficere ac complete*.“ městskou zeď od brány mostu přes Labe ke klášteru dominikánů „...*a porta pontis per Albeam usque ad claustrum fratrum Predicatorum*...“⁴⁰. Brána uváděná v listině je ztotožňována s fortou, situovanou jižně od městského kostela, která byla patrně průjezdní věží podobnou ostatním městským branám.

Do doby posledních Přemyslovců můžeme opevnění Nymburka zařadit z důvodu řeči, kterou měla mít podle Přibíka Pulkavy z Radenína královna Eliška, která prohlásila, že město

³⁹ ZÁMEK, Jan. Předběžná zpráva o hydrogeologických poměrech historického jádra města Čáslavi. Praha: Geoindustria 1977.

⁴⁰ CIM II, č. 180, s. 296 – 298.

nechal opevnit její otec Václav II. „*Illustris quondam Wenceslaus, Boemie rex, genitor meus, dum viveret, de rure et opido in hoc loco erigens civitatem muro vos cinxit.*“⁴¹ Výzkum, který popíše vzápětí, potvrzuje tuto teorii.

Městské opevnění bylo charakterizováno hlavní hradbou s cimbuřím a dovnitř otevřenými hranolovými věžemi v té podobě, jakou má jeho jihovýchodní úsek, rekonstruovaný L. Láblerem v letech 1908 až 1909. Za současné s hlavní hradbou lze považovat také oba příkopy obklopující město s výjimkou strany nad řekou.

Hlavní městská zeď se v Nymburce dochovala jen zhruba v jedné čtvrtině svého původního obvodu, přičemž dva nejcelistvější úseky leží výhodně na vzájemně protilehlých stranách. Nymburk osidlovali kolonisté z území kolem dolního Rýna, užili pro opevňovací hradby techniku zdění z cihel, kterou dobře znali z původní vlasti. Městská hradba byla vystavěna kombinovanou technikou za pomoci ostře pálených cihel, místní opuky a vápenné malty velmi dobré kvality. Z cihel o rozměrech 25-26x8x11,5-12cm byly vyzděny oba líce s typickou vazbou, v níž se v jedné vrstvě střídají dva běhouny s jedním vazákem, použitým v celé jeho délce. Spáry mezi cihlami o šířce 3 cm byly buď 0,5-1 cm hluboko hladce zatažené nebo jen lehce vyžlabené. Jádru zdi je tvořeno drobnějšími opukovými placáky s ojedinělými úlomky cihel, bohatě prolévanými maltou a evidentně bylo budováno postupně s cihelnými líci, kdy jedné řadě cihel vždy odpovídá upěchovaná vrstva výplně.⁴²

Před „červenou“ cihelnou hradbou byl vyhlouben vodní příkop (dnešní Malé Valy). Součástí opevnění byly stavby přiléhající k Labi – přemyslovský hrad (Kamenný dům) ve střední části a klášter dominikánů na jihu města. Nejspíše po husitských válkách bylo městské opevnění zesíleno. Byl vyhlouben druhý, vnější a značně širší hradební příkop (Velké Valy) a na parkánu mezi vnitřním a vnějším příkopem byla vybudována parkánová zeď z opuky. Z této asi metr široké „bílé“ zdi se dochovaly jen nepatrné zbytky. Líce hlavní hradby s pravidelně rozmístěnými věžemi, směrem do města otevřenými, kterých bylo asi 50 a čtyři vstupní brány, byly vystavěny z velmi pevných pálených cihel, jádro zdiva naproti tomu tvořila neméně odolná směs opukové drtě a vápenné malty. Hradební zeď byla téměř 1 600 metrů dlouhá a dosahovala výšky 7 - 8 m, věže byly ještě o 3 m vyšší. Do města se dalo vstoupit čtyřmi hlavními průjezdnými věžemi - Svatojiřskou, Velelibskou, Bobnickou a Labskou či Mosteckou branou. Největší a také nejkrásnější Mosteckou bránu s věžními

⁴¹ PULKAVA z Radenína, Přibík. Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká. In: Gebauer, Jan, ed. FRB V, s. 195.

⁴² LÍBAL, Dobroslav. MACHÁČKOVÁ, Jiřina. Nymburk, stavebně historický průzkum historické části města. Praha: SÚRPMO, 1970.

hodinami svíraly dvě nestejně velké boční věže. Brána střežila přístupovou cestu do města směrem od Labe a vybudována byla v souvislosti se stavbou dřevěného mostu přes řeku v poslední fázi výstavby opevnění města, tedy asi kolem roku 1335. Pátá malá brána- Fortna, zajišťovala přístup k řece (zřejmě zde byl původní vstup do města přes starý most, který nahradil pravěký brod přes řeku) a stávala při nároží královského hradu – tzv. Kamenného domu.⁴³

Závěrem kapitoly je třeba uvést shrnutí a porovnání jednotlivých opevnění. Kolínské hradby jsou i přes nevelkou zachovalost důležité pro užití velkých rulových bloků kubického tvaru, a také pro několikeré zmínky, jak v listinách, tak v kronikách. Čáslavské hradby jsou důležité pro svoji zachovalost, kde na rozdíl od Kolína můžeme demonstrovat kompletní původní podobu hradeb. A v neposlední řadě hradby Nymburka, které jsou pro naše prostředí atypické a to použitím pálených cihel, které byly použity hlavně z důvodu německého patriciátu Nymburka, který měl s tímto typem opevnění zkušenosti z domácího prostředí.

⁴³ BURGET, Jan. Nymburk – Zálabská brána. In: Památky středních Čech I. Praha: Národní památkový ústav Praha, 1985. s. 164

4.2 Chrám sv. Bartoloměje⁴⁴

Obrázek 7 Pohled na chor Petra Parléře

Stavba stojí na skalnatém návrší, v nejvyšším bodě středověkého města, v jihovýchodním ohybu městského opevnění. Dokladem dřívějšího osídlení této lokality již od střední doby hradištní jsou nálezy keramiky. Chrám byl vystavěn na starší románské sakrální stavbě, na jejíž dispozici byl vystavěn raně gotický presbytář, jehož původní podoba se nezachovala. Z tohoto období se však zachovalo raně gotické síňové trojlodí, které bylo nejspíš budováno ve dvou etapách. První začala těsně po roce 1260 a realizuje ji stavební huť s hesensko-westfálskými vlivy. V této době bylo vystavěno obvodové zdivo s úzkými okny a štíhlými svazkovými příporami, ukončenými kalichovými hlavicemi s rostlinným dekorem. Z

⁴⁴ KAMARÝT, Jan. KAMARÝT, Ladislav. Kolínský chrám. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, 1988.

neznámých důvodů byla však stavba přerušena a v 70. letech 13. století se stavby ujímá domácí hut'. Ta pokračuje v robustnějším přechodovém stylu románsko-gotickém. Sínový prostor byl rozčleněn čtyřmi páry mohutných hranolových pilířů, k jejichž osám přiléhají silné válcové přípory. Nárožní přípory v pravoúhlých ústupcích jsou subtilní a nesou diagonální žebra kleneb. Dva nejzápadnější pilíře jsou přitom znatelně mohutnější, kromě klenby kruchtý nesou zároveň i obě průčelní věže. Pilíře jsou pískovcovými kvádry pouze obloženy, svou podstatou jsou z lomového kamene. Klenební pole trojlodi dělí těžké pasy podepřené masivními pětibokými žebry, která dosedají na hlavice silnějších přípor. Přípory všech pilířů jsou ukončeny hlavicemi, jež zdobí figurální nebo rostlinný dekor (celkem více než 90). Za připomínku stojí hlavně čtyři draci, nápadně podobní drakům v městském znaku na nejstarší městské pečetě ze 13. století. V průběhu této etapy došlo k pozměnění původního projektu, vynecháním první řady sloupů před presbytářem a zaklenutím tohoto prostoru dvojnásobně velkými klenbami vzniká zvenčí neznatelná příčná loď.⁴⁵ Celá stavba byla poškozena velkým požárem v r. 1349. Tehdy byl Karlem IV. na přestavbu chrámu povolán v té době asi třicetiletý Petr Parlář. Jeho přestavba začíná r. 1360 stavebním oddělením trojlodí, zbořením starého presbytáře a stavbou nového presbytáře katedrálního typu s ochozem a věncem sedmi kaplí. Mistr však vnesl i do tohoto klasického schématu řadu originálních prvků: opěrné pilíře vložil mezi kaple, takže se jejich věnec proměnil v souvislý půlkruh. Použití středového pilíře za chórem a obkročné klenby mezi ním a bočními pilíři střední kaple vedlo ke vzniku zcela jedinečného uspořádání kleneb ochozu s trojosým klenebním polem uprostřed. Stavba kůru však znemožnila přístup do krypty a ta byla zadržena (znovu otevřena až při restauraci r. 1909). Krypta se táhla pod kněžištěm částí chrámové lodi v délce 19 m, šířce 6 m a hloubce 3,5 m (světlá výška 3 m).

⁴⁵ STRAKA, František. Kolínské kostely a památky. Kolín: Vydavatelství kolínských kostelů a památek, 1940. s. 4 - 13

Obrázek 8 Interiér chrámu

Chrám byl vysvěcen 18. 10. 1378, jenže ještě v téže roce umírá jeho patron Karel IV., což je jedna z možných příčin, proč byla stavba přerušena a Parlěrovy plány na přestavbu celého chrámu nebyly již nikdy realizovány. Dvě věže na západní straně chrámu byly vystaveny již v 1. pol. 14. století, ale až od r. 1442 v jižní věži visel monumentální zvon Vůžan, zdobený zlatem a stříbrem. Na severní věži byly umístěny hodiny a další menší zvony, obě věže byly spojeny. Zvláštností věží je to, že ve spodní části jsou stavěny do čtyřhranu a teprve ve výšce chrámové klenby přecházejí do osmihranu. Zvoněním však věže velmi trpěly, začaly se objevovat rozsáhlé trhliny ve zdech, proto r. 1504 staví mistr Bartoš při chrámu novou mohutnou zvonici. Čtyřboká mohutná věž z roku 1504, uvnitř z lámaného kamene, zevně z tesaného, čtvercového půdorysu (rozměry 9 x 9 m), na jižní straně do ní vstupuje prostý vchod o několik stupňů výše než okolní terén, s kamenným obložení a s výplněmi v horních koutech. Zdi jsou v přízemí 2 m široké, v každém patře se pak o 10 cm zeslabují. V prvním a druhém patře jsou na jižní a severní straně nevelká obdélná okénka, ve třetím patře pak široká, lomeným obloukem zakončená okna.⁴⁶

⁴⁶ RIŠLINK, Vladimír. Chrám sv. Bartoloměje v Kolíně. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.

Obrázek 9 Zvonice mistra Bartoše

4.3 Kolínský klášter (hrad)⁴⁷

Původně byl na tomto místě založen klášter dominikánů, a to buď již v roce 1228, nebo pravděpodobněji až v 2. polovině 13. století po založení samotného města. Stejně problematické je to i s jeho přesnou lokací, jediným nálezem, upřesňujícím jeho polohu, byl objev kostelní krypty (na místě pozdějšího pivovarského komína). Konec tohoto prosperujícího kláštera nastal 20. dubna 1421, kdy Kolínští otevřeli městské brány husitům. Klášter byl vypálen a v plamenech zahynulo šest mnichů a tehdejší učený farář sv.

⁴⁷ JOUZA, Ladislav. PEJŠA, Jaroslav. Moje město Kolín – Zrození královského města. Kolín: Regionální muzeum, 2008. s. 23 - 24

Bartoloměje Hynek z Ronova. Na troskách kláštera si vystavěl husitský hejtman a kněz Bedřich ze Strážnice hrad zvaný Kámen útočiště (Lapis refugii). Hrad byl postaven mezi lety 1437 – 1448 mistrem Petrem. To dokládá pamětní kámen na druhém nádvoří, na kterém je latinský nápis, který zní v českém překladu: „Hrad řečený Kámen útočiště byl založen léta Páně 1437 v úterý po Marcelovi. Mistr Petr.“ Od r. 1459 byl majitelem český král Jiří z Poděbrad a následně jeho synové. Od r. 1487 se stává kolínský hrad a panství zbožím a je panovníkem zastavován mnoha významným šlechtickým rodům.⁴⁸

Obrázek 10 Kolínská hrad

⁴⁸ RAŽÍM, Vladislav. K základním otázkám stavebního vývoje hradu v Kolíně nad Labem. Praha, 2003: Památky středních Čech, r. 17, č. 2.

5. Historický vývoj města Kolína

5.1 Poslední Přemyslovci

První písemná zmínka o Kolíně jako městě je datována k 8. září 1261. Jedná se o privilegium Přemysla Otakara II., věnované Přelouči, kde se v latinském originále uvádí: „*omnia iura et libertates, que habent civitates nostre in Colonia et Churim, videlicet ius, quod habet Magdeburgensis civitas id est auctoritatem puniendi ... scilicet sentenciam suspensionis, decapitationis, rotacionis*“⁴⁹. Což volně přeloženo poukazuje na fakt, že Přelouči se připisuje právo na používání práv a svobod na základě Magdeburského právního okruhu, a také právo trestati (šibenicí, stínáním, lámáním), které již mají možnost používat Kolín a Kouřim. Je tedy jisté, že město Kolín vzniklo *de iure* dříve než tato první datovaná písemná zmínka. Zároveň je z listiny patrné, že Kolín držel hrdelní právo. Měšťané Kolína tedy mohli ve svém městě vykonávat popravu a právo útrpné.

Hradební právo patřilo ve středověku k privilegiím nejvýznamnějším. Aby se nově založené město stalo skutečnou hospodářskou i vojenskou jednotkou země a tím i oporou centrální moci, muselo být ohrazeno. Proto se sami panovníci starali o to, aby královská města měla pevné hradby, jež by dovedly vzdorovat tehdejší vojenské technice a dávali proto měšťům určité úlevy v placení dávek a berní, aby si města mohla dovolit takovou nákladnou investici. Kolínu se tohoto práva, ale i povinnosti, dostalo listinou, jejíž znění bylo zapsáno ve formuláři Jindřicha Vlacha z Isernie. Vzhledem k faktu, že si Jindřich z Isernie datací listiny zjednodušil, víme jen, že listina byla vydána 26. října před rokem 1278. Hlavní myšlenka listiny znamenala pro Kolín následující: „*ut civitas nostra Colonie fortis valli munimine roboretur*“ a „*ipsius civitatis civibus a festo beati Petri primo futuro usque ad quatuor annorum spacium percompletum plenariam concedimus libertatem*.“⁵⁰ Přemysl Otakar II. tedy listinou nařizuje Kolínským, aby své město opevnili hradbami. Vzhledem k nákladnosti úkonu je osvobodil na 4 léta, rozuměno po dobu stavby, počítaje od svátku sv. Petra od placení všech platů a úroků do královské komory, nemuseli odvádět cla po celém Českém království a mohli si ponechat po dobu stavby důchody z městské rychty. Postavením hradeb však vznikly brzy rozdíly mezi obyvateli uvnitř hradeb a těmi, kteří měli své usedlosti „*extra muros*“. Rozdíl se projevoval hlavně tím, že bohatý patriciát ve městě často přesunoval větší tíhu berní a dávek na obyvateli předměstí (suburbani), jejich stížnosti musel posléze řešit

⁴⁹ CDB V/1, č. 292, s. 438 – 439.

⁵⁰ CIM II, č. 25, s. 85. Originál nedochován.

královský výnos (Privilegium krále Jana z 18. srpna 1331).⁵¹ Pro Čáslav byla podobná listina vydána také před rokem 1278. „*Dispocio quoque murorum civitatis in altum eytendere et in latum, quemadmodum muri Coloniensis, cum turribus obrotundis, ita quod tres turres sint posite supra portas dantes exitus et additus civitati; item a parte aquarum pratur portula una parva.*“^{52 53} Privilegium na stavbu hradeb pro Kutnou Horu bylo vydáno až za vlády Vladislava Jagellonského, a to v Praze 31. října 1472.⁵⁴ Městským hradbám věnuji podstatnou část předchozí kapitoly, proto zde kromě listin více neuvádím.

Po smrti Přemysla Otakara 26. srpna 1278 na Moravském poli, se Kolín zapsal do dějin Českého království jednáním o jeho dalším osudu. V říjnu 1278 přijela do Kolína královna vdova Kunhuta, aby v blízkém sedleckém klášteře vyjednávala s vítězným Rudolfem I. Habsburským. Nedlouho poté přitáhl ke Kolínu i Ota Braniborský, určený Přemyslem Otakarem II. v případě smrti za poručníka jeho syna Václava, který se cítil tímto jednáním dotčen. Vítězný římský král Rudolf Habsburský ustanovil po dalším jednání v klášteře v Sedlci správcem Čech Otu Braniborského.⁵⁵ Braniborský markrabě Ota, poručník krále Václava II., vydal 7. prosince 1278 v Kolíně listinu pro Německý Brod. Listinou povolil Jindřichovi z Lichtenburka ohradit Německý Brod, zřídit sklad kupeckého zboží ve městě a slibuje navrácení statků a pozemků, které Přemysl Otakar II. odebral jeho otci Smilovi, pokud se tak stalo proti právu.⁵⁶

Poručnická vlády Oty Braniborského způsobila v zemi zmatek a nejistotu, zvláště za vlády Otova zmocněnce, braniborského biskupa Eberharda, kdy města byla obléhána zástupy zbídačelých sedláků, cesty nebyly bezpečné, nebylo možné obchodovat a v zemi nastal hladomor a objevila se i epidemie moru. Mladý král Václav II. nemohl sám zvládnout uvolněné poměry, protože k dovršení zmatků bojovali i jednotliví páni mezi sebou, při čemž se snažili omezit i práva měst. Privilegium, které Kolín obdržel 24. května 1285 od Václava II. má zvláštní důležitost, neboť má platnost nejen pro Kolín, ale pro všechna královská města, která král vzal v ochranu proti násilnostem šlechty, dal městům neobvyklá práva a dovolil jim dokonce tvořit proti z vůli šlechty svépomocné spolky. Tato listina rozhodla dlouholetý spor tak, že osoby panské a rytířské nemají práva pohánět měšťany před

⁵¹ CIM II, č. 85, s. 85 – 86. Originál nedochován

⁵² CIM II, č. 26, s. 86 – 87.

⁵³ Nařízení, aby hradby obce byly vystavěny v téže výši a šíři jako hradby kolínského, s věžemi okrouhlými, jimiž se do obce vjíždí a vyjíždí, a na straně k vodě malá branka bude vystavěna.

⁵⁴ CIM III, č. 710 s. 1285, originál na papíře v archivu města Kutné Hory

⁵⁵ JOUZA, Ladislav. PEJŠA, Jaroslav. Moje město KOLÍN (Zrození královského města). Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, 2008. s. 44

⁵⁶ CIM II, č. 31, s. 92 – 93. Originál uložen v archivu města Havlíčkův Brod.

nepříslušné soudy, nýbrž mají vždy žádat samotného krále o slyšení. Měštům se dovoluje, aby užívala svých starých práv a obyčejů, pokud nejsou na újmu právům královským, při čemž se král zavázal, že sjedná průchod všem nálezům královského a zemského soudu v rozepřích měšťanstva se šlechtou.⁵⁷ Význam této listiny vidím hlavně v tom, že si král Václav II. zavázal královská města a mohl se v dalších letech opřít o jejich hospodářský a ekonomický potenciál.

Jedním z hlavních důvodů vzniku Kolína byla nepochybně přítomnost stříbrné rudy v okolí, z jejíž těžby město v prvních desetiletích významně bohatlo. Za vrchol tohoto období lze považovat rok 1289, kdy je doložen spor s Čáslaví o rubací právo. Sporné území se nacházelo mezi nejmenovanou řekou (nejspíše Vrchlice), zaniklou obcí Kluk (Clucz) a Přitoky (Zpritoc). Záležitost byla řešena perkmistrem Sybotem a rozhodnuta listinou ze 14. listopadu 1289.⁵⁸ Na listině je kromě zástupců Čáslavi podepsán purkmistr Kolína Gyselbert a konšelé Gothard, Martin, Mikuláš, Tilman a Bertold. Po vyřešení sporu se dolování spolu s hlavní částí příjmů přesunulo do nově vznikající Kutné Hory. Na místě dnešní Kutné Hory se nacházelo několik hornických osad a soudní pravomoc nad nimi vykonávala právě města Kolín a Čáslav. Bohaté nálezy stříbrné rudy ovšem vedly k prudkému rozvoji těchto osad a s tím souvisejícímu zvětšování jejich rozlohy. Do konce 13. století se osady spojily v jednu, která se brzy změnila v královské horní město (horní obec). To se v dalším období mělo stát zásadním hybatelem politických dějin v Českém království. Zajímavostí je, že vzdálenost Kolína a Kutné Hory není rozhodně více, než jednu středověkou míli, což platí i pro vzdálenost Kutné Hory a Čáslavi.⁵⁹

Další listina z doby vlády Václava II. vypadá, jakoby neměla pro město příliš velký význam, ale vlastní obsah jasně vymezuje postavení skupiny obyvatel, žijících mimo vlastní prostor hradeb Kolína – v tomto případě mlynářů vůči domácí obci. Král Václav II. prohlašuje listinou z roku 1291, že držitelé mlýnů na Labi pod městem Kolínem mají na potřeby obce přispívat stejně, jako měšťané Kolínští.⁶⁰ Vzhledem k této listině je potřeba se krátce seznámit s historií mlýnů na Labi u Kolína.⁶¹ První zmínku o „mlýně na Labi při městě Kolín“ „*molendinum situm in Albea iuxta civitatem nostra Coloniensem*“ nalézám v listině z roku 1285. Václav II. navrátil listinou z roku 1285 mlýn Fridrichovi a jeho sestře, sirotkům po

⁵⁷ CIM II, č. 36, s. 99 – 101. Originál uložen v archivu Kolín.

⁵⁸ RBM II, č. 2729, originál nedochován

⁵⁹ JELÍNEK, Jan. Kutná Hora. Praha: TEPS, 1990.

⁶⁰ CIM II, č. 57, s. 119 – 120. Formulář knížecí biskupské knihovny v Celovci (sign. XXXI, I. 12), Tadra.

⁶¹ JOUZA, Ladislav. PEJŠA, Jaroslav. Moje město Kolín – Zrození královského města. Kolín: Regionální muzeum, 2008. s. 27

Fridrichovi, synu mincmistra Eberharda⁶². Mlýnu se předtím neoprávněně zmocnil strýc sirotků Oldřich. Jistotu ovšem nemáme v tom, jestli se jednalo o mlýn podklášterský (na městské straně) či podskalský (na zálabské straně). Listinou z roku 1292 Ekhard, mistr urbury a mince v Čechách, vyznal, že mu Václav II. po jeho nápravě připsal částku 500 hřiven stříbra z královské urbury (královské horní berně, která se platila panovníkovi jako majiteli horního regálu za propůjčení práva k těžbě stříbra) za mlýny položené na Labi pod městem Kolínem, které mu předtím zkonfiskoval a prodal sedleckému klášteru. Sedlečtí cisterciáci Ekhardovi k této částce připsali dalších 200 hřiven, aby si držení mlýnů pojistili. Mluví se zde již o mlýnech v množném čísle a je více jak pravděpodobné, že se jedná o ty, které po mnohých přestavbách vydržely až do dnešních dnů. V roce 1289 máme zmínku také o mlýně v Klavarech a v roce 1327 o hrobském mlýně. Je tedy patrné, že mlýny měly pro středověkého člověka velký význam. Stávaly se prostředkem směny, konfiskací, majitelé si jejich držení pojišťovali vysokými částkami a v neposlední řadě je zde hlavní funkce mlýnů, tedy výroba mouky jako suroviny pro pečení chleba a dalších potravin z obilí.

Prvním kronikářským záznamem, kde se setkáváme s městem Kolín, byla zmínka v kronice Zbraslavské. Autor kroniky popisoval událost, která předcházela jednání krále Václava II. s biskupem Tobiášem z Bechyně v areálu kláštera v Sedlci. Panovník slíbil vybudování nového kláštera cisterciáků v Praze (Zbraslavský klášter), ale svůj úmysl odložil, a teď se k němu na jednání s biskupem měl vrátit. V kronice se píše: „*Finaliter igitur votis satisfactorius in oppidum, quod Colonia dicitur, uno miliari distans a Scedlicz venire properat, ubi de loco fundacionis conferre cum domino Thobia, Pragensi episcopo, cogitabat. Quadam autem die, dum pluribus offerentibus se negociis rex huic rei in civitate non posset intendere, cum episcopo de voto suo tractaturus ad campos exiit et ut ad eum egrederetur episcopus, qui in civitate manserat, misso nunccio postulavit. Episcopus igitur ascenso equo turba comitante regem sequi ad campos festinanter voluit et cum quidam de suis ad portam oppidi devenissent, pons ante eum corruit et non tam episcopo, quam cunctis aliis de civitate exire cupientibus transitum denegavit. Audita autem pontis collisione rex vehementer obstupuit et ipsam ruinam diabolo, qui semper piis reluctatur operibus, intra semet ipsum imputans, ut ad aliam valvam ad ipsum veniret episcopus dilacione postposita, demandavit. Porro audito episcopo rex in civitatem rediit et more impaciens monachorum petiturus collegium die crastina venire in Scedlicz festinavit.*“⁶³

⁶² HOFFMANN, František. Mincmistr Eberhard. Praha, 1980: Pražský sborník historický XII. s. 70 - 84

⁶³ ŽITAVSKÝ, Petr. Chronicon aulae regiae. In: EMLER, Josef. FRB IV. s. 50

5.2 Lucemburkové na českém trůně

Po smrti Václava II., nastoupil na trůn jeho syn Václav III. Ten je ovšem již rok po svém nástupu zavražděn 4. srpna 1306 v Olomouci. Rod Přemyslovců tímto činem vymřel po meči. Římský král Albrecht navrhl na český trůn svého syna Rudolfa. Česká šlechta ovšem respektovala dědická práva dcer Václava II. Anny a Elišky. Králem byl proto zvolen Jindřich, vévoda korutanský a hrabě tyrolský, manžel Anny. Albrecht na volbu reagoval vojenským tažením do Čech, které prohlásil za uprázdněné říšské léno. Jindřich Korutanský uprchl z Prahy. Po dalším jednání mezi Habsburky a šlechtou byl za krále přijat syn Albrechta Rudolf, vévoda rakouský. Rudolf vládl pouze rok a 4. července 1307 zemřel u Horažďovic během tažení proti odbojnému Bavoru ze Strakonice. Česká šlechta pak nerespektovala dohodu ze Znojma o dědičném nároku Habsburků na český trůn a vybrala si za krále opět Jindřicha Korutanského. Zvolení Jindřicha králem rozzlobilo Albrechta, který chtěl na český trůn dosadit svého syna Fridricha. Římský král s vojskem vtáhl do Čech. Jeho snahou byl získat Kutné Hory, která představovala „pokladnici“ království. Jeho armáda se v září 1307 rozložila mezi Kolínem a Kutnou Horou. Zbraslavská kronika nám k událostem uvádí následující: *„Audiens autem Albertus, rex Romanorum, quia ducem Chorinthie excommunicacionis vinculo annis pluribus innodatum in preiudicium sacri imperii Bohemi aliqui elegissent, acrius contra regem novum, quam regnum eius animus provocatus est, unde cum Frederico, duce Austrio, suo filio, convenit et mala, quecunquefacere potuit, regno fecit. Ipse namque cum exercitu, inter montem Chuthnamet Coloniam sua tentoria collocavit et exinde civitate Coloniam igne, ferro et machinis hostiliter impugnavit, omnia quoque bona, que in circuitu, sita fuerant, exercitus devastavit. Heinricus vero de Lipa et Johannes de Wartenberg exercitui regis Romani viriliter restiterunt, plurima dampna intulerunt et quod Mons cum Colonia per hostes expugnatus et captus non fuerat, renitentes interiusdefenderunt.“*⁶⁴ Římský král poté opustil království s tím, že se po zimě vrátí. Byl však 1. května 1308 zavražděn synovcem Janem.⁶⁵ Fridrich poté od svých nároků na trůn odstoupil po jednání s Jindřichem 14. srpna 1308.

V roce 1309 se od Jindřicha odklonila větší část české šlechty a požádala císaře Jindřicha VII. Lucemburského, aby na český trůn dosadil svého syna Jana. Po delším jednání císař souhlasil a po sňatku s Eliškou Přemyslovnou se vydal Jan roku 1310 do Čech, aby pro sebe získal království. Trůn si ovšem musel vybojovat, protože Prahu stále držel Jindřich

⁶⁴ ŽITAVSKÝ, Petr. Chronicon aulae regiae. In: EMLER, Josef. FRB IV. s. 112 - 113

⁶⁵ Jan Parricida (1290-1313) syn Rudolfa Habsburského a Anežky České (dcery Přemysla Otakara II.). RANDÁK, Jan a kol. Dějiny českých zemí. Praha: Knižní klub, 2011. s. 85

Korutanský. Jan s vojskem vstoupil do Čech a zamířil na Prahu. Jeho cesta vedla přes Kutnou Horu a Kolín. Jan chtěl nejprve vstoupit do Kutné Hory, kde zamýšlel ovládnout zdejší stříbrné doly. Domníval se, že takto dosáhne snadno moci nad královstvím. Město ovšem hájil Konrád z Aufensteinu a kladl Janovi takový odpor, že Lucemburk změnil rozhodnutí a vydal se ke Kolínu. *Videns autem rex Johanness et hii, qui cum ipso erant, quod tempus aptum bellicisactibus tunc non esset, nam iam hyemps horridanivibus volantibus, frigoregue et gelu iam cuncta arva stringentibus graviter advenisset, sciens quoque, quia moram ante Montem facere dispendiosum foret, castra abinde universi moverant, et ad civitatem Coloniam, que est super Albeam, sequenti die dominico, pariter applicuerunt. Fuerat autem prius clandestine regi Johanni spes facta, quod eum suscipere vellet civitas hec, non erat autem secuta res, quamvis precedens fuerit spes. Misit autem dominus Petrus, Megentinus archiepiscopus, ad cives civitatis illius et nunciavit eis dicens: Bonus commune queribus, pacem in regno reformare venimus, quia viri pacifici sumus; nunc autem intromittite nos ad civitatem et coronabimus in ipsa vestrum regem, qui dabit vobis pro hac gracia gratiam ampliozem et quantamcunque habere volueritis perpentuum emunitatem. Qui contradixerunt dicentes: Nolumus hunc primus regnare super nos, sed quidquid Praga, nostra metropolis, fecerit, hoc et nos similiter faciemus; non enim fuit illi civitati datum desuper, quod primo deberet ipsam ingredi rex iusticie, princeps pacis. Inito autem consilio saniori consumatis ante Coloniam sex diebus die septima, hoc est in uno sabbato ante Pragam totus venit exercitus impetu magno.*⁶⁶ Takto popisuje autor Zbraslavské kroniky Petr Žitavský události, které se staly před Kolínem od 22. října do 3. prosince. Jan Lucemburský chtěl ve městě přečkat zimu, a pak zamířil na Prahu. Jan sliboval prostřednictvím svého rádce Petra z Aspeltu, že se nechá v chrámu sv. Bartoloměje korunovat králem, ale měšťané Kolína odmítli a Jan byl nucen zamířil přímo na Prahu. Jan Prahu dobyl, stal se králem a pro Kolínské jejich váhání mělo mít tvrdé následky. Někteří měšťané byli zatčeni a v Praze žalářováni. Navíc byl Kolín zbaven řady privilegií, z nichž nejdůležitější bylo právo kupeckého skladu, které znamenalo, že obchodníci procházející městem museli své zboží na několik dní nabízet obyvatelům města, než pokračovali dále. Sklad byl udělen Nymburku, který patřil pomocníku krále Jindřichu z Vartenberka. Nařízení mělo vejít v platnost o Velikonocích roku 1311. To by pro Kolín znamenalo obrovskou finanční ztrátu a ohrožení stability a prosperity města. Kolínští vědomi si hrozícího hospodářského úpadku, vyslali ihned do Prahy ke králi prosebné poselstvo. To jednalo s Petrem z Aspeltu a Bertoldem z Henneberku. Sliby věrnosti a bohatými finančními

⁶⁶ ŽITAVSKÝ, Petr. Chronicon aulae regiae. In: EMLER, Josef. FRB IV. s. 170 - 171

dary přesvědčilo prostřednictvím jeho rádců krále Jana o své upřímné lítosti. Panovník své rozhodnutí změnil, jak dokládají listiny z 31. prosince 1310. V první listině navrátil městu kupecký sklad zboží a slaných ryb, potvrdil veškerá práva a výsady, které mělo město v držení od předchozích panovníků. Zároveň slíbil, že Kolín ani jeho důchody nikomu nezastaví a ponechá je při královské komoře. Navíc milostivě propustil zajaté měšťany, navrátil i zabavené statky a zavázal se nahradit škodu způsobenou na předměstích Kolína. V druhé listině dovoluje Kolínským držet výroční trh 14 dní od svátku sv. Bartoloměje. Panovník taktéž povolil, že měšťané mohou na obnovu statků za městem brát dřevo z královských lesů.⁶⁷ Kutná Hora byla taktéž nezastavitelná, není ovšem jasné, kdy bylo toto nařízení vydáno, hovoří se o něm pouze v souvislosti s listinou pro Hradec Králové, která byla vydána Janem Lucemburským v Nymburce 1. listopadu 1318, kde se píše, že Hradec Králové nesmí být stejně jako Praha a Kutná Hora zastaven.

Za vlády krále Jana je zmiňována událost k roku 1321. V Kronice Pražského kostela od Beneše Krabice z Weitmile se píše: „*Eodem anno virgo quedamde Colonia ceca i nativitate, recepit lumen, ad sepulchrum beati Procopii. Eodem anno mulierde aedam civitate, que fuerat contracta in membris, recuperavitsanitatem ad sepulchrum beati Procopii.*“⁶⁸

Další listinu, vztahující se ke Kolínu, vydal král Jan 18. srpna 1331. Obyvatelé předměstí si často stěžovali, že na ně městský patriciát přenáší větší tíhu dávek a berní. Tito „suburbani“ byli většinou drobní řemeslníci a zemědělci, míru královských berní ovšem nesli mnohem hůře, protože jejich usedlosti stojící vně hradeb byly při vpádu nepřítele často zničeny, jako se to stalo roku 1310. Proto král tímto výnosem zrovnoprávnil obyvatele předměstí s usedlíky ve městě, že nemají být utlačováni většími berněmi, než platí obyvatele města.⁶⁹ Berně byly vypisovány ve středověku poměrně často, ať už se jednalo o berně generální (vybírané každý rok) nebo speciální (válečná tažení, sňatek královských dcer, živelná katastrofa apod.). Odevzdání berní do královské pokladny znamenalo pro města snížení vlastního kapitálu. Města si proto dávala při příležitosti vypsání nových berní potvrzovat svá práva a svobody. Kolín si při této příležitosti nechal potvrdit 14 denní výroční trh, který se ve městě o sv. Bartoloměji koná dodnes. Výnos potvrzuje, že po dobu konání trhu může každý přicházet svobodně do města a odcházet z něj se zbožím či bez něho. Cizí

⁶⁷ CIM II, č. 92, s. 165 – 166. CIM II, s. 166 – 168, č. 93, první listina je v originále uloženo v archivu Kolín, druhá opisem v Pamětní knize Kolínské 1501.

⁶⁸ KRABICE Z WEITMILE, Beneš. Kronika Pražského kostela. In: EMLER, Josef. FRB IV. s. 477

⁶⁹ CIM II, č. 160 s. 274 – 275. Originál uložen v archivu města Kolína.

řemeslníci mohli po dobu trhu vystavovat ve městě své zboží a nikdo nesměl být po dobu trhu staven pro dluhy. Listina byla vydána 2. ledna 1335 v Praze, je opatřena jezdeckou pečetí krále Jana a patří k nejzachovalejším z privilegií Kolína.

Královská města spadala pod pravomoc královského podkomořího, který potvrzoval nově zvolené konšely a minulým dával absolutorium.⁷⁰ Podkomoří a jeho úředníci za tento akt dostávali od města úhradu svých výloh. Poplatek se ovšem často měnil v úplatek, který býval různě vysoký podle náročnosti podkomořího a podle úsilí městské rady vymoci schválení své minulé činnosti. Výše požadavků podkomořích často bývala nad finanční možnosti měst. Jan Lucemburský na to reagoval vydáním listiny 5. července 1337 řadě měst a mezi nimi i Kolínu, kterou určoval způsob, jak má být městská rada obnovována. Polovina staré rady měla zůstat a druhá polovina se měla nově zvolit. Privilegium také obsahovalo nařízení, že město má právo vykonávat soudní moc ve městě podle městského práva, pokud se nejednalo o těžké případy podléhající přímo soudu královskému. Význam privilegia byl v tom, že města neměla dávat podkomořímu žádné dary v podobě drahých suken (Yperské látky), nebo jiných úplatků. Kromě toho král ustanovil, že ti, kdož měli majetek ve městě nebo drželi nějaké statky nebo pobírali úroky z městských nemovitostí, měli podléhat všem berním jako jiní obyvatelé. Týkalo se to hlavně některých nižších šlechticů, kteří si ve městě zakupovali majetky, ale z titulu své urozenosti nechtěli nést společná břemena. Význam listiny je tedy opět ekonomický, měl znamenat vyšší příjmy městské pokladny a v návaznosti na to i větší možnost odvodů do pokladny královské. Roku 1329 vydal Jan pro Kutnou Horu privilegium, které se dá srovnat s tímto privilegiem pro Kolín. Pokud byli v Kutné Hoře voleni noví městští kmeti, rozhodovali o tom kmeti odcházející a příslušný královský úředník nesměl dle tohoto privilegia, žádným způsobem do volby zasahovat.⁷¹

Následující listiny spadají do vlády císaře Karla IV. Jedná se období od roku 1346 do roku 1378.

První listina vydaná pro Kolín Karlem IV. ukazuje na určitou kooperaci Kolína, Kutné Hory a Čáslavi. Panovník listinou z 27. května 1348 vydanou v Brně nařídil, aby zmíněná města přijala do koalice Jihlavu a společně postupovala proti škůdcům zemským a rušitelům

⁷⁰ jest vůbec úřední listina prokazující, že osoba, ke které průkaz se táhne, řádně vykonala povinnosti postavením svým po jistou dobu jí ukládané, a že z dalších závazků k onomu postavení směřujících se propouští. Absolutorium jest tedy tolik jako vysvědčení propouštěcí, hledíc k dočasným závazkům, nebo jako vysvědčení odchodné v příčině postavení, které kdo úředně opouští.

⁷¹ CIM II, č. 200, s. 323 – 324. CIM II, č. 153, s. 259 – 262. V archivu města Kolína uložen transsumpt tohoto privilegia.

míru.⁷² Charakter listiny je pochopitelný, panovník zde vkládá na města povinnost ochrany zemských stezek. Listina potvrzuje privilegium krále Václava II. z 24. května 1285, kde již bylo povoleno městům utvářet spolky proti zemským škůdcům a městům na základě listiny připadá úkol bránit královské majetky ve svém okolí proti lapkům a zlodějům.

Další listinou vydanou v Praze v červenci 1350 přikazoval panovník královským městům, aby do rukou podkomořího Rusa z Lutice složila slib, že přijmou za krále Karlova syna Václava. To kolínští měšťané slíbili a potvrdili listem s městskou pečetí. K splnění slibu však nikdy nedošlo, protože zmiňovaný Václav, narozený 17. ledna 1350 zemřel již o dva roky později 28. prosince 1351 na Žebrácku.⁷³ Význam této listiny je jasný. Snahou Karla IV. bylo udržení nastolené dědičné dynastie Lucemburků v zemích Koruny české a proto žádal potvrzení, že se jeho syn Václav stane králem.

Přírodní, či živelné katastrofy nebyly ve středověku nijak neobvyklé. Města byla často postihována povodněmi, případně požáry. Veliký požár se nevyhnul ani městu Kolínu. Město bylo ohněm zpustošeno roku 1349, což bylo příčinou mnoha hospodářských těžkostí. Karel IV. na to reagoval vydáním listiny 10. června 1351 v Praze, kdy povolil Kolínským, aby věřitelům neplatili větší úrok než 10 ze 100 a to po dobu 3 let, „*pro decem marcis denariourum parate pecunie unam duntaxat marcam census annui*“⁷⁴ protože obec i občané upadli požárem do velikých dluhů. V následujícím roce 1352 dne 10. srpna doplnil panovník předešlý výnos tím, že rozhodl, aby ti, kteří mají své pohledávky na kolínských nemovitostech „*super domibus, ortis, agris, possessionibus, juribus, seu hereditatibus, in ipsa civitate Colonie*“⁷⁵, nebo jakékoli peníze na úrok, aby z těchto poplatků odváděli určité částky obci a pomáhali tak nést obecní břemena.

Roku 1359 se Čáslav dočkala listiny od Karla IV., která upravovala prodej domů ve městě. Císař Karel IV. ustanovil, že „*měšťan, neb obyvatel města Čáslavě, kdykoli koupí dům, neb jinou nemovitost a drží je rok a den ode dne vzdání před soudem zahájeným, nemá být od nikoho více naříkán a nemůže více býti z práva svého žalobou vyveden.*“ Panovník také uděluje městu právo vybírat clo z vozů městem projíždějících a dobytka městem hnaného.⁷⁶ Milost finančního charakteru byla udělena nedlouho poté také Kolínu. Byla vlastně doplňkem listin, které jsem pro Kolín popsal výše. Karel IV. listinou z 8. června 1360 rozhodl časté

⁷² CIM II, č. 262, s. 396 – 397. Originál uložen v archivu města Jihlavy.

⁷³ CIM II, č. 304, s. 446 – 449. Originál s dochovanou kulatou přivěšenou pečetí uložen v státním archivu města Vídně.

⁷⁴ CIM II, č. 314, s. 460 - 461

⁷⁵ CIM II, č. 328, s. 476 - 477

⁷⁶ CIM II, č. 385, 386, s. 558 – 560.

spory o platy dluhů. Každý kdo měl za kolínskou obcí nebo za jejími sousedy nějaké platy, měl do roka po výpovědi předložit svůj dlužní úpis k výplatě. Po roce měly tyto dlužní úpisy pozbyť platnost.⁷⁷ Obě dvě předchozí listiny pro Kolín a tato jsou obrazem tehdejšího úvěrového systému. Úroková míra byla velmi vysoká, často nad platební schopnosti dlužníka, který zvláště při živelných pohromách nebo při vpádu nepřitele nemohl platit ani úroky. Věřitelé připočítávali úroky k jistině, čímž dluhy neúměrně rostly. Proto také králova listina z r. 1352 rozhodla, že dlužník má právo vyplatit se z dluhu ve výši původního obnosu. Naopak listina z 5. prosince téhož roku měla pro Kolín znamenat finanční výdaje, protože panovník nařídil měšťanům, aby o sv. Jiří a o sv. Havlu, platili Mikuláši, kanovníku pražskému a zároveň císařskému radovi, případně jeho následovníkům 10 kop pražských grošů.⁷⁸

Na počátku 60. let 14. století se Karel IV. chystal na válku proti Uhrům a Rakušanům. V této souvislosti vydal v září 1362 dvě listiny adresované královským městům. První nařizovala, aby města zbudovala a naplnila sýpky obilím pro obživu vojska. Druhá ukládala královským městům zbrojní povinnost, aby k zemské potřebě držela velké množství zbraní, které od panovníka obdržela nebo si sama pořídila. Panovník nechal v Kolíně uložit výzbroj pro 100 oděnců. Originály těchto listin se nedochovaly, v archivu ve Vídni jsou uloženy pouze odpovědi královských měst. Část královských měst odpověděla na listinu o sýpkách, a ostatní na listinu o výzbroji. Města se řídila svým hospodářsko - ekonomickým potenciálem a zbudovala buď sýpky, nebo poskytla výzbroj. Kolín odpověděl na listinu druhou a poskytl zbraně s výzbrojí.⁷⁹ Čáslav se ve své odpovědi zavazuje k zbudování sýpek. Odpověď měšťanů Kutné Hory se nedochovala, takže není jisté, ke které z listin se přiklonili.

Roku 1362 udělil Karel IV. Kolínu právo skladu dříví. Dříví na údržbu mostů v Kolíně, na stavbu a opravu kolínských domů bylo do Kolína plaveno po Labi. Dřevaři vezoucí dřevo po Labi museli vždy na 14 dní zastavit v Kolíně, aby si obyvatelé města mohli nakoupit dřevo ke své potřebě. To se stalo předmětem sporu mezi Kolínem a Kutnou Horou, jejímž představitelům se nelíbilo, že Kolín má tuto výsadu a oni ji pro využití ve svých stříbrných dolech nemají. Řešení této pře je v listině vydané Karlem IV. 13. června 1363 v Praze. Dřevaři měli zastavit ve Starém Kolíně, kde mohli Kutnohorští horníci brát dřevo do svých dolů. Sklad (nýdrlág) dříví měl být nadále v Kolíně s tou výjimkou, že Kutnohorští

⁷⁷ CIM II, č. 388, s. 561 – 562.

⁷⁸ CIM II, č. 390, s. 567

⁷⁹ CIM II, č. 399, 576 – 579. Originální znění nedochováno, zachované odpovědi některých měst (Kolín) - uloženo v státním archivu ve Vídni.

mohou na Labi dříví kupovat, ale nesmějí je prodávat dále. Proti svobodnému plavení dřeva se stavěl konvent kláštera v Sedlci. Císař Karel IV. proto rozkázal měšťanům Kolína, aby opata kláštera přinutili nebránit svobodné plavbě dřeva po Labi. Pokud by se jmenovaný rozhodnutím neřídil, měli na náklady kláštera odstranit hráze, které by volnému plavení bránili.⁸⁰ Listina byla vydána 6. května 1375 v Praze. Poté mohli vory se dřevem pokračovat ke Kolínu.⁸¹ Neshody mezi městy trvaly však dále, protože právo, které dal Kolínu Karel IV., bylo Kutné Hoře, Sedlci (klášteru) a Nymburku nepohodlné. Proto se sporem později zabýval i Jiří z Poděbrad.

Právo odúmrti (kšaftu) patřilo bezesporu k nejvýznamnějším privilegiím soukromého měšťanského práva. Obyvatelům měst se dostalo touto listinou výsady, aby mohli odkázat svůj majetek po smrti svým dědicům. Zemřel-li ten, kdo platil berně a obecní platy bez přímých potomků, má jeho majetek zdědit nejbližší příbuzný a nikoli, jak tomu doteď bylo, královská komora. Karel IV. vydal dne 13. prosince 1371 v Budyšíně privilegium o svobodném nakládání s majetkem v případě úmrtí bez testamentu. Privilegium bylo mezi prvními určeno Kutné Hoře. Kolín stejné privilegium obdržel až téměř o rok později, 19. září 1372. Privilegium bylo sepsáno v Praze a bylo adresováno většímu počtu měst (Hradec Králové, Německý Brod). Čáslavi bylo privilegium určeno ke stejnému datu jako Kolínu. Tuto výsadu pro Kolín i Čáslav konfirmoval Václav IV. 20. října 1372 v Praze. Konfirmace se vztahovala opět na větší množství měst. Kutná Hora mezi nimi chyběla. Ta se konfirmace tohoto privilegia dočkala od Václava IV. až o 14 let později a to 24. června 1386 v Praze.⁸² Privilegium znamenalo posílení hospodářské prosperity měst a jeho obyvatel.

Listina vydaná králem Václavem IV. v Praze 22. srpna 1381 dala Kolínu hrdelní právo. Stíhání zločinců a soud nad nimi (poprava) měli v dřívějších dobách vyhrazeno páni na hradech, jimž bylo právo popravu udělováno. Krajských popraviců bylo v kraji více. Později byla tato soudní moc (poprava) udělována městům, klášterům, dokonce i jednotlivcům. Popravci pomáhali i při vybírání berní. Roku 1331 obdržela právo popravu Olomouc, roku 1360 Klatovy. Kolín dostal toto privilegium spolu s řadou královských měst a stal se tak

⁸⁰ CIM II, č. 527, s. 686 – 687.

⁸¹ CIM II, č. 404, s. 585 – 586 (překlad 586 – 587). Kopie z počátku XVI. století v Pamětní knize Kolínského z roku 1501.

⁸² CIM II, č. 449, s. s. 642 – 643 (překlad 644 – 645). Obsaženo v konfirmacích privilegií města Kutné Hory krále Ladislava v Praze 15. června 1454 originál uložen v archivu Kutné Hory.

CIM II, č. 460, s. 652. Originál v archivu města Kolína.

CIM II, č. 500, s. 668. Originál v archivu města Kolína.

CIM II, č. 608, s. 774 – 776. Obsaženo v konfirmacích privilegií města Kutné Hory krále Ladislava v Praze 15. června 1454 originál uložen v archivu Kutné Hory.

středem kraje kolínského.⁸³ Tím ovšem není řečeno, že by Kolín měl teprve od tohoto data právo hrdelní. Tato listina rozšiřuje kolínské hrdelní právo na kolínský kraj, protože město samo, spravující se právem magdeburským mělo právo popravy téměř od svého založení.⁸⁴ Kolínský kraj zahrnoval následující obce: Křečhoř, Bříství, Lošany, Kbel, Pečky, Kly, Nová Ves, Hořany, Dolany, Tři Dvory, Konárovice, Týnec, Hradištko, Velim, Klavary a Popoves. Kraj však neměl dlouhého trvání. Jméno se vyskytuje jen na přelomu 14. a 15. století a jednalo se spíše o berní okrsek.⁸⁵

Král Václav IV. poté udělil listinou vydanou v Praze 23. října 1385 Kolínu výsadu pondělního trhu. Kolínští měšťané mohli každé pondělí svobodně prodávat a nakupovat na trhu chléb a maso, podle vzoru Prahy.⁸⁶ Tato listina nebyla zdaleka poslední. Panovník vydal dne 12. června 1391 na Žebráku listinu, kterou Kolínu přidělil právo mílové. Znamenalo to, že na míli od města „*infra spacium unius miliaris*“ neměli být žádní krčmáři, kováři, řezníci a jakýkoli jiní řemeslníci „*thabernarii, fabri, carnifices et alii mechanici et artifices*“, leda že by měli od českých panovníků zvláštní výsadu, kterou by se mohli prokázat. Právo míle mělo pro Kolín a jeho výrobu velkou důležitost, ačkoli tato míle byla různá v různých dobách, nebyla nikdy přesně dodržována, zvláště okolními šlechtici a netvořila pravidelný kruh kolem města.⁸⁷ Mílové právo nutilo kromě toho obyvatele okolních vesnic, aby nakupovali v Kolíně, a také aby nabízeli své zemědělské produkty. Řemesla ve městě tím byla částečně chráněna a privilegium vytvářelo z města a jeho okolí hospodářskou jednotku. Bylo však příčinou neustálých sporů mezi městem a okolní šlechtou, která později sama zakládala své řemeslnické dílny či vařila pivo v blízkosti měst. Proto Svatováclavská smlouva z roku 1517 mezi šlechtou a městy zrušila tuto výsadu.⁸⁸ Čáslav se tohoto privilegia dočkala dříve, a to již za vlády Jana Lucemburského. Král potvrdil 15. dubna 1330 v Lucemburku veškerá práva a výsady, které městu spadajícímu pod Jihlavské právo náležely. Daroval mu také právo míle, které zakazovalo, aby byl na míli od města vařen slad, pivo a zakládány krčmy. Do tohoto okruhu se nevztahovala Kutná Hora, která by jinak mílovou povinnost nesplnila, což panovník v listině přímo uvádí.

⁸³ ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *České dějiny*. Dílu I. část 5., Středověká kolonisace v zemích českých. Praha: Jan Laichter, 1938. s. 683

⁸⁴ MRZÍLEK, Karel. *Privilegia královského města Kolína nad Labem*. Kolín: MNV, 1975. s. 86

⁸⁵ CIM II, č. 572, s. 735 – 736. Originál pergamentu uložen v archivu města Kolína.

⁸⁶ CIM II, č. 603, s. 768 – 769. Originál uložen v archivu Českého muzea č. XII.

⁸⁷ Právo míle se vztahovalo na okruh kolem města asi 7 – 11 km. Zakazovalo také usazování cizích řemeslníků ve městě.

⁸⁸ CIM II, č. 645, s. 830 – 831. Originál uložen v archivu města Kolína.

Král Václav IV. nařídil listinou ze dne 4. listopadu 1394 v Praze, že obchodní silnice z Kolína do Čáslavi, vedoucí přes Malín musí procházet přes Kutnou Horu. Je logické, že nejdůležitější horní město Koruny, nemělo být odříznuto od jedné z významných obchodních stezek procházejících královstvím. Toto nařízení bylo Kutné Hoře ještě potvrzeno 11. ledna 1492 Vladislavem Jagellonským.⁸⁹

Král Václav IV. vydal 21. a 22. prosince roku 1394 v Praze městu Kolínu dvě listiny, které měly význam pro ekonomickou stabilitu města Kolína. První je německy psaná pergamen, dnes uložený v Archivu Národního muzea v Praze. V této listině doporučil purkmistru, radě a měšťanům města Kolína „*der Stat zu Colne*“, že nemají královskému podkomořímu nebo kterémukoli jeho zástupci při obnovování městské rady dávat na stravu více než dvacet kop grošů „*zwanzig Schok Grosser*“. Ostatní platy úředníkům a písařům podkomořského úřadu „*dem Vorgenannten Undercamerer, dem Camerschreiber und dem Hofrichter*“ mají zůstat stejné, jako byly od starodávna^{90 91}. Český překlad z 16. století se zachoval v Jindřichohradeckém archivu. Výnos v překladu přikazoval podkomořímu Zikmundu Hulerovi „*aneb kdož potomně našim podkomořím bude, aby předepsané naše měšťany Kolínské přes jmenovanú summu dvacet kop grošů neztížovali ani nutili žádným obyčejem, ale při tom je bez přítrží a hyndruňku zuostavili vedle libosti jich, ač nechtějí-li v naši těžkú nemilost upadnutí.*“ Druhá listina z 22. prosince znovu potvrdila Kolínským jejich předešlá privilegia, která udělili čeští králové Jan Lucemburský a Karel IV. a jež udělil i sám Václav IV.

Vnitřní boje a zmatky, které nastaly v druhé polovině vlády Václava IV., byly zápasem mezi centrální královskou mocí a arcibiskupem Janem z Jenštejna a po jeho porážce mezi králem a českým panstvem, které chtělo upevnit svou moc v království. Urputný zápas byl provázen jako vždy ničením vsí, městeček a ožebračováním širokých lidových vrstev. Král se v tomto zápase opíral hlavně o pevná města, v nichž se však silně zostřovaly třídní rozdíly. Cechy řemeslníků opírající se o početnou městskou chudinu často se zbrání vystupovaly proti bohatému městskému patriciátu, který byl zčásti německý. I v Kolíně klesaly mzdy námezdně pracujících, zchudlí řemeslníci zvyšovali počet městské chudiny, sedláci ze zpustošených usedlostí prchali pod ochranu městských hradeb a všichni se stávali revolučním prvkem ve městě. Když konečně král uzavřel se šlechtou příměří, snažil se

⁸⁹ CIM II, č. 664, s. 853 – 854. Český překlad listiny v confirmaci krále Vladislava z 11. ledna 1482, která je zapsána v Transsumpta privilegiorum na listu 6 v archivu Kutné Hory

⁹⁰ Viz. Privilegium z roku 1337

⁹¹ CIM II, č. 668, s. 858 – 860. Originál uložen v archivu města Kolína

upevnit ústřední vládu a vydal většině královských, mezi nimi i Kolínu, výzvu, aby podporovala krajské popravce k udržení pořádku v zemi a sama s jejich pomocí soudila všechny, kteří by činili zlo v zemi. Protože se v době zmatků vyskytlo mnoho loupeží, cesty byly nejisté a obchod tím vázl, obracela se výzva nejen proti těm, kteří loupili, ale i proti překupníkům, kteří kupovali od lapků uloupené věci nebo majetek ukořistěný válkou. Výzva se týkala i sporů, které měla některá města mezi sebou a šlechtou, která často využívala zmatků v zemi ve svůj prospěch. Proto měla výzva velmi přísnou dikci, „*že žádný člověk z České koruny, buď pán, rytíř, panoš, města, nebo člověk kteréhokoli řádu nemá přijmout žádného takého zemského škůdce. Pakliby přesto přijal nebo pomáhal, tehda každý ten jest odsouzen práva všeho, cti, jako psanec za zemského škůdce a zloděje.*“⁹² Originální listina vydaná 5. ledna 1405 na Žebráku je v archivu kolínském, latinský rukopis, sign. I, č. 16 se zachovanou pečeti. Kutná Hora nebyla mezi městy, kterým byla listina určena jmenována. Není jisté, jestli listina nebyla pro Kutnou Horu určena, nebo se nedochovala. Tímto panovníkovým rozkazem byla pověřena i Čáslav a listina pro ni byla datována shodným letopočtem.

Poslední událost z doby Václava IV., kde je Kolín zmiňován, je kronikářský zápis o požáru města. Ve sbírce *Ze starých letopisů českých* je uváděno, že Kolín postihl ničivý požár v polovině měsíce srpna roku 1413: „*A za tři týdny na to vyhořel Kolín.*“⁹³ (Myšleno, tři týdny po útoku horníků na Malín, ke kterému došlo v neděli po sv. Jakubu – 29. června). Právě útok havířů na Malín, po kterém bylo městečko vypáleno a obyvatelé povražděni, ukazuje na specifické postavení Kutné Hory. Kvůli nepotrestání incidentu vznikl spor mezi Malínem, klášterem sedleckým a Kutnou Horou, který byl ukončen výrokem Václava IV. z 27. února 1413. panovník rozhodl, že se událost stala bez vědomí představených obou stran a že ji nemá nikdo vzpomínat pod pokutou 2 000 kop grošů. Tento výrok byl vyloženým nadříváním Kutnohorským a ukazoval na zvláštní postavení Kutné Hory v Českém království.⁹⁴

5.3 Doba husitská

Další události již spadají do období husitského, což znamená po roce 1419.

Za husitského období Kolín většinu času hájil zájmy strany kališnické. K čtyřem artikulím Pražským se Kolín spolu s Čáslaví a Kouřimí připojil už 20. května 1421. V dubnu 1421 dobyli Pražané město Český Brod a další města rychle následovala. Píše se: „*Toho se*

⁹² CIM II, č. 770, s. 999 – 1000. Originál pergamenu uložen v archivu města Kolína, později opis v Pamětní knize Kolínském z roku 1501

⁹³ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. s. 38

⁹⁴ JELÍNEK, Jan. Kutná Hora. Praha: TEPS, 1990. s. 33

polekala jiná města, totiž Kouřim, Nymburk, Kolín, Kutná Hora, Čáslav a Chrudim a vzdala se a uzavřela s Pražany smlouvu.“⁹⁵ Zikmundu Lucemburskému se podařilo obklíčit Jana Žižku 21. prosince 1421 u vrchu Kaňk (u Kutné Hory), ten se ovšem v noci z obklíčení probil a jel na Kolín. Po Vánocích Žižka sebral vojsko, shromáždil se u Kolína a 6. ledna 1422 vytáhl proti Zikmundovi. Kolín během husitských válek často lavíroval mezi radikální a umírněnou stranou. Už roku 1423 po ochabnutí revoluční nálady však začal německý patriciát jednat s Pražany proti Janu Žižkovi a z Kolína vyrazila posádka Haška Ostrovského z Valdštejna (v neděli po Nanebevzetí Panny Marie – 22. srpna), aby zabránila spojení Jana Žižky (obležen v Čáslavi) s posilami vedenými Matějem Lupákem. Vojsko Matěje Lupáka se střetlo s Haškovým u Týnce nad Labem, kde byl Lupák zabit Janem Černínem na Mlázovicích.⁹⁶

Další kronikáři zachycená událost pochází z roku 1427. Toho roku Diviš Bořek z Miletínka jakožto hejtman husitského Kolína podporoval umírněné kališníky a hostil jejich delegaci, která se dohodla na nečekaném přepadení a dobytí Prahy. Plán však byl prozrazen, útočící oddíl zmasakrován a v září 1427 přitáhl ke Kolínu Prokop Holý. Město bylo následně na tři měsíce obleženo. „*Téhož roku v neděli na Povýšení sv. Kříže (14. září) bylo město Kolín obleženo Pražany, knězem Prokopem, tábořským hejtmanem, a sirotky, protože v Kolíně se radili o tom vpádu do Prahy. To obléhání trvalo až skoro k Narození Páně (25. prosince). Ve městě se statečně bránil pan Diviš Bořek; ačkoliv často útočili, vždy je odrážel. Střelbou z těžkých děl rozbili věž nad bránou a při tom útoku padlo mnoho lidí. Když se pak měšťané rozdělili v nesvornosti, vzdalo se jim město pod některými podmínkami a to v úterý před sv. Tomášem (16. prosince). Ale když města zmocnili, měšťanům stanovené podmínky nedodrželi: mnohé konšely vyhnali z jejich majetku.*“⁹⁷ Po této události byl správcem Kolína ustanoven husitský hejtman Jan Čapek ze Sán. Město od něj za věrné služby kalichu obdrželo darovací listinu z 22. února 1432, kterou Kolínu věnoval nedalekou ves Křečhoř a mlýn, který stával proti městu na druhé straně Labe.⁹⁸ K mlýnu se vztahovala i listina k 22. květnu téhož roku. Mlýn byl poničen, a proto se v ní Jan Čapek zavázal, že sirotčí vojsko přispěje na opravu mlýna 2/3 částky, pokud mlynář Matěj sám dá na opravy 1/3.⁹⁹ Mlynáři Matěji je v listině také přiznáno právo na dřevo z lesů pana Čapka, přičemž dvě fůry měli přivézt lidé pana Čapka a jednu sám Matěj, to platilo i pro kámen a další materiál na potřeby oprav

⁹⁵ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. s. 78

⁹⁶ KEJŘ, Jiří. *Husité*. Praha: 1984

⁹⁷ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. s. 106

⁹⁸ CIM III, č. 61, s. 85 – 87. Originál uložen v českém muzeu v Praze se dvěma dochovanými pečetěmi

⁹⁹ CIM III, č. 61, s. 87 – 89. Originál uložen v českém muzeu v Praze se dvěma dochovanými pečetěmi

mlýna. Pokud by ovšem chtěl mlynář, nebo jeho dědicové mlýn prodat, musel o svém rozhodnutí nejprve informovat někoho z husitských představitelů města.

V kronice je Kolín znovu zmíněn až po porážce radikálních husitů u Lipan. Po prohrané bitvě u Lipan dorazil 30. května 1434 do Kolína Jan Čapek ze Sán se zbytky své jízdy, pronásledován vítěznými vojsky panské jednoty. K boji však již nedošlo, obě strany se dohodly a Čapek se podvolil budoucímu zemskému sněmu. Od roku 1435 byl hejtmanem Kolína Bedřich ze Strážnice.

Léta 1436 a 1437 po schválení kompaktát a po přijetí Zikmunda za českého krále ukázala, že nový panovník se bude hlavně starat o upevnění katolicismu, moci panstva a patriciátu ve městech. Proto se opíral hlavně o tuto část v Čechách. I ve skupině Táborské našel ty, kteří byli ochotni s ním ujednat kompromis za cenu, že získají některé výhody. Byl mezi nimi i Bedřich ze Strážnice¹⁰⁰, kterému zapsal císař Zikmund do zástavy město Kolín a okolní vsi 16. října 1436. Tato smlouva byla 18. listopadu doplněna o novou, která rozšiřovala úmluvu předešlou. Obě úmluvy, doplněné ještě v lednu roku 1437 novou smlouvou se Zikmundem, učinily z něho mocného feudála.¹⁰¹ Kolín, ač stále město královské, padá tímto rozhodnutím na roveň městům poddanským. Tímto rozhodnutím bylo porušeno privilegium krále Jana, který sliboval nezastavitelnost Kolína. Bedřich také využil příhodné chvíle po této dohodě a nechal si pro Kolín potvrdit 15. ledna 1437 všechny výsady, které byly městu uděleny předešlými panovníky z rodu Lucemburků. Kutná Hora se potvrzení svých výsad dočkala již 2. listopadu 1434 a to od zemského správce Aleše Vřešťovského z Rýzmburka.

Roku 1439 jsou v Kolíně zmiňována úmrtí dvou významných kališnických kněží. Nejprve zemřel na sv. Jakuba (25. července) kněz Jakub Vlk a poté i kněz Ambrož, a to na sv. Havla (16. října).

*„Roku 1449 Jan Kolda ze Žampachu a Bedřich ze Strážnice vpustili a přijali do Kolína vojáky Oldřicha z Hradce (syn pana Menharta z Hradce), a vypověděli nepřátelství panu Jiříkovi (Jiří z Poděbrad), jehož lidem škodili a olupovali je a jehož vojsko třikrát porazili“.*¹⁰²

¹⁰⁰ LUPÍNEK, František. Kněz Bedřich ze Strážnice, pán na Kolíně. Věstník Klubu československých turistů. Č. 11, 12. Kolín: 1931

¹⁰¹ Bedřich ze Strážnice byl po Lipanech od roku 1435 hejtmanem v Kolíně a nejvyšší hlavou strany táborské, ale nerozpakoval se jednat s Rožmberky a Zikmundem. Jako kolínský hejtman vládl poměrně velkým panstvím, takže vlivem svého jmění hrál důležitou roli. Pro své časté zaneprázdnění mimo Kolín jmenoval svým zástupcem v Kolíně Jana Sudličku z Borovnice, později svého bratra Šimona ze Strážnice. V Kolíně si nechal postavit na místě zbořeného dominikánského kláštera ve čtyřicátých letech 15. stol. malý hrad.

¹⁰² PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. s. 171

Nutno ovšem napsat, že Bedřich ze Strážnice působil ve prospěch Kolína, protože jeho snahou bylo udržet ekonomický a hospodářský význam vlastněného majetku. Právě na jeho přímluvu potvrdil Ladislav Pohrobek 16. června 1453 listinou vydanou ve Vídni veškerá minulé privilegia. Ladislav touto listinou potvrdil nejen městské výsady, ale zmiňuje se zde výslovně znovu o 14denním výročním trhu na sv. Bartoloměje. Bedřich ze Strážnice vystupuje v listině jako prostředník mezi králem a městem, který jej tu nazývá „*fidelis noster dilectus Bedericus de Straznicz*“.¹⁰³ Ladislav potvrdil privilegia i Čáslavi 15. května 1454 a Kutné Hoře 15. června téhož roku. Vzhledem k předčasnému skonu tohoto panovníka, nesetkávám se s jinými listinami pro Kolín.

5.4 Jiří z Poděbrad a Jagellonci

Jiří z Poděbrad byl králem zvolen 2. března 1458. Většina královských měst obdržela při této příležitosti potvrzení svých výsad, případně privilegia nová. Listinou vydanou v Praze 2. prosince 1459 potvrdil král Jiří „všechna obdarování, svobody, milosti, privilegia a veškerá práva od našich předchůdců Kolínu udělená“ (*omnes gracias, libertates, donaciones, indulta, privilegia et iura universa a predecessoribus nostris data*). Jiří z Poděbrad potvrdil listinou z 13. prosince 1459 vydanou v Praze nařízení učiněné již Karlem IV. Jednalo se o plavení dříví po Labi. Dřevaři měli vždy na 4 dny zastavit ve Starém Kolíně, aby horníci z Kutné Hory odebírat dřevo a teprve poté pokračovat ke Kolínu. Zastávka ve Starém Kolíně není náhodná, protože právě zde se nacházel sklad dřeva pro Kutnou Horu, která neměla vlastní vodní tok vhodný ke splavování.¹⁰⁴ Listina navazovala na starší listinu císaře Zikmunda. Tato listina byla vydána 8. prosince 1436 a Zikmund v ní povolil Nymburku, aby k opravě městského mostu a mlýna dováželi každý rok 4 vory dřeva po Labi od Hradce Králové. Pro Kolín se v listině jednalo o nařízení, aby těmto vorům nebránil proplouvat Kolínem. Na tyto vory se tedy nevztahovalo právo nuceného skladu.

Za Jiřího se Kolín stabilizoval, ale v závěru jeho vlády se vyhrtily spory mezi králem a katolickou zelenohorskou jednotou¹⁰⁵ a poté když Jiří musel hájit svá práva proti uherskému králi Matyášovi. Boje se odehrávaly především v Polabí a měly za následek velké zrušení řady měst. Kolín měl poškozené hradby, věže i brány, řada domů byla v sutinách a dřevěný

¹⁰³ Bedřichova moc v Kolíně se v této chvíli již chýlila ke konci. Roku 1454 byla prováděna podrobná revize pozemkové držby a každý se musel vykázt zápisem, jak državy získal. Bedřich měl zástavní listinu od Zikmunda a novou od Ladislava, ale pozdější centralizační úsilí Jiřího z Poděbrad ho donutilo vzdát se Kolína. Město se stalo opět královským.

¹⁰⁴ CIM III, č. 226, s. 388 – 393, Originál uložen v archivu města Kutné Hory

¹⁰⁵ Zelenohorská jednota – ustanovena v Zelené Hoře u Nepomuku Zdeňkem ze Šternberka 28. 11. 1465.

RANDÁK, Jan a kol., Dějiny českých zemí. Praha: Knížní klub, 2011. s. 119

most přes Labe, který byl důležitou dopravní spojkou, byl zbořen. Oprava mostu byla nejpřednější povinností, protože bez této komunikace vázl veškerý život ve městě. Král Jiří svým výnosem z 15. února 1466 udělil Kolínu privilegium vybírat mýto (mostné) a v branách poplatky za věci na vozech nebo koňmo přivezené (branné). Chtěl tím Kolínu vypomoci, protože se město zadlužilo velkými náklady na opravu mostu, hradeb a věží i na údržbu jiných cest. Naznačil při tom, že Kolín, který leží v srdci království je pevnou baštou proti nepřátelům, zejména pokud jde o ochranu stříbrných dolů a města Kutné Hory „*que in cordi regni nosri sita fortaliciium firnum adversus quodlibet hostes et signanter pro conservacione et tutela argentifodinarum et civitates nostre Montium Cuthensium apta existis*“. Poplatky v branách činily z vozu po groši, z půlvozu po půlgroši, ze zboží, které se neváží, po čtyřech penízích, z vozu svídnického piva po třech, z vozu piva bílého po jednom, z hlavy velkého dobytka po penízi, ze svině nebo ovce po haléři. Domácí povozníci, když vezli pivo nebo s vozem jeli do města, měli poplatek poloviční.¹⁰⁶ Tento „ungeld“ neradi platili někteří okolní zemané a vladykové. Rozepře pak šly až ke králi. V některých případech rozhodl panovník tak, že vyměřil zemanovi roční poplatek, jako se to stalo smlouvou z 5. května 1506, kdy byl Mikuláš z Cerhenic vyměřen poplatek deset kop grošů českých splatných vždy na sv. Jiří, „*čimž měl své potřeby přes most činiti, kdy jemu potřeba kázati bude bez překážky purkmistra a konšel Kolína*“. Král Jiří potvrdil 1. listopadu 1466 práva a výsady Čáslavi, jednalo se o potvrzení Jihlavských práv, a také privilegium svobodného nakládání s majetkem, jenž bylo vydáno Karlem IV. a potvrzeno Václavem IV. (19. září, resp. 20. října 1372).

V roce 1470 se Jiřího protikrál Matyáš přiblížil ke Kolínu a Kutné Hoře, ale brzy byl zatlačen zpět na Moravu. Řada vsí byla přesto zpusťošena. Vnitřní poměry měst byly poznamenány opět neustálými spory se šlechtou, která neustále znevažovala městský stav a snažila se jej zbavit účasti na zemském sněmu. Okolní šlechtici se zakupovali ve městě Kolíně (Petr Pašiněvesský z Trojanovic koupil dům vedle radnice, ale nechtěli nést ani břemena, ani funkce plynoucí z městského občanství. Do této doby po smrti Jiřího spadá i nevypátraná vražda kolínského purkmistra Jindřicha Saterny. Dlouhý spor vedl Kolín s klášteřem sázavským o platy na starokolínském zboží. Kolín tuto při vyhrál hlavně zásluhou tehdejšího vynikajícího právníka Viktorina Kornela ze Všehrd, jenž Kolín zastupoval.

Po smrti Jiřího z Poděbrad se novým králem stal Vladislav II. z rodu Jagellonců. K jeho zvolení došlo 22. srpna 1471.

¹⁰⁶ CIM III, č. 282, s. 487 – 490. Originál uložen v archivu města Kolína

Vladislav Jagellonský, potvrdil 24. října 1471 práva a výsady Kutné Hoře.¹⁰⁷ Čáslav se potvrzení výsad dočkala listinou z 22. května 1472, navíc jim panovník povolil pečetit listiny červeným voskem.¹⁰⁸ Panovník dal poté šepmistrům a radě v Kutné Hoře dne 11. ledna 1482 výpis z register královských, kterým vlastně potvrzuje starší listinu krále Václava IV. ze dne 4. listopadu 1394. Jednalo se o nařízení, že silnice vedoucí z Kolína do Čáslavi musí procházet přes Kutnou Horu.¹⁰⁹ Čáslav se za věrné služby dočkala od Vladislava Jagellonského výročního trhu, který se měl držet 14 dní po svátku sv. Floriána (4. květen).¹¹⁰ Právo výročního trhu bylo vydáno i Kutné Hoře, stalo se tak 24. listopadu 1486. Trh byl ustanoven na následujících 14 dní po svátku nového léta.¹¹¹

Král Vladislav II. Jagellonský svolal na čtvrtek po sv. Lukáši (23. října) 1483 sněm do Čáslavi. Předtím však žádal kníže Hynek z Poděbrad se svým bratrem Jindřichem (synové krále Jiřího) krále, aby dopřál slyšení Pražanům. Vladislav přání vyhověl a k jednání došlo v Kolíně, který Hynkovi náležel, žádný závěr však nepřineslo.

Dopravu dálkového zboží obstarávali forverečníci (formané), kteří přiváželi nebo převáželi železo, olovo, peří, vlnu, vosk, sůl, koření, ovoce, víno, dříví i jiné věci. V potravinářském sortimentu činily velkou položku dopravy slané ryby, jež byly převáženy v bečkách a byly žádaným zbožím. Blízké sousedství měst Kolína a Kutné Hory vedlo často k nesrovnalostem mezi oběma o sklad (nýdrlág) těchto ryb. Kolínští měli od předchozích českých králů právo skladu a proto jim je král Vladislav II. výnosem vydaným v Kutné Hoře 24. května 1488 ponechával a potvrzoval. Panovník ovšem nestanovil, jak dlouho mají formané v Kolíně se zbožím zůstat. Proto rozhodl, „*aby formané, když tu do Kolína se slaným zbožím přijedú, ten den když přijedú a tu noc v Kolíně zuostali a složili a kterýmž by se formanom nezdálo tu zuostai, aby na zajtrie před se jeti mohli*“.¹¹² Kolínští měli mít připravené pacholky, aby se při skládání a nakládání zboží formané nezdržovali.¹¹³ Bylo to rozhodnutí šalamounské, ale král to zdůvodnil tím, „*že obě města nám služby činí a činiti nepřestávají nás věrně se přidržující jakožto krále Českého, pána svého dědičného*.“ S jiným kupeckým zbožím mohli formané jet z Přelouče přímo přes Starý Kolín na Kutnou Horu, při

¹⁰⁷ CIM III, č. 321, s. 552-555. Opis v knize Transsumpta privilegiorum na listu č. 30, v archivu města Kutné Hory

¹⁰⁸ CIM III, č. 332, s. 571-574. Originál pergamenu v archivu města Čáslavi, s velkou královskou pečeti zavěšenou na červenobílém šňůrce

¹⁰⁹ CIM III, č. 425, s. 721 – 722. Opis v knize Transsumpta privilegiorum v archivu města Kutné Hory

¹¹⁰ CIM III, č. 438, s. 748-749. Originál pergamenu v archivu města Čáslavi, s velkou královskou pečeti na červené hedvábné šňůrce

¹¹¹ CIM III, č. 444, s. 760-761. Opis z XVI. století v knize Transsumpta privilegiorum v archivu města Kutné Hory

¹¹² CIM III, č. 454, s. 779. Originál pergamenu v archivu města Kolína

¹¹³ Z Kolína měli jet formané do Kutné Hory, ale nebyli povinni tam zboží skládat.

čemž se stanovilo, že silnice z Kolína na Čáslav se má odklonit od Malína a jít přes Kutnou Horu.¹¹⁴

Jedno z privilegií královských měst bylo právo pečetit městské výnosy červeným pečetním voskem. Byla to spíše záležitost prestižní, ale města o toto právo stála. Kolín je obdržel 16. března 1489 od krále Vladislava. Předtím byly městské listiny pečety voskem žlutým. Privilegium červené pečeti potvrdil Kolínu ještě Ferdinand I. 24. září 1547. Městská pečeť byla výrazem městské pravomoci a vnějším odznakem městské samosprávy. Primátor nosil pečetidlo na řetěze kolem krku v drátěném sáčku. Bylo vypracováno většinou z dražšího kovu (stříbro) a bývalo větší i menší. Nejstarší otisk kolínské pečeti, jejíž pečetidlo se nezachovalo, je už z roku 1277.¹¹⁵ Pečetidlo, které se dochovalo v městském archivu, je menší pečeť, stříbrná na stříbrném řetízku i s drátěným obalem. Je to patrně pečetidlo, které měl u sebe kolínský purkmistr Jindřich Saterna, když byl zavražděn ve svém domě v Pražské ulici č. 5. Při této vraždě, jak zaznamenal tehdejší písař Jakub z Vrbice ve svém manuálu, se obci veliká tesknost stala pro ztrátu stříbrné pečeti“. O pachatelích se v manuálu nepíše, ale pečetidlo se po několika dnech našlo.

Velmi důležitou listinu pro vývoj měst v Českém království vydal král Vladislav 9. ledna 1503 na Budíně. Kutná Hora nemusela vysílat vojenskou posádku na obranu země, pouze na obranu svého města. Na zemském sněmu obdržela místo a hlas hned po Praze, na sněm mohli měšťané z Kutné Hory přicházet jen v případě, že byl volen český král a město bylo osvobozeno od berní. Tímto se Kutná Hora definitivně staví nad Kolín a Čáslav, své sousedy, protože do vydání této listiny, byla ještě patrná jistá rovnost těchto měst. Sice i předtím byla některá privilegia udělována Kutné Hoře dříve, vzhledem k přítomnosti stříbrných dolů a královské mincovny, ale takto jednoznačné privilegium uděleno dosud nebylo.¹¹⁶

Poslední listinu, která měla charakter privilegia, vydal na žádost Kolínských král Vladislav Jagellonský, který byl v té době v Uhrách na Budíně, listinou datovanou 18. září 1512, která městu povolovala druhý výroční trh v pátek po Velikonocích, jenž měl být držen osm dní. Ve zdůvodnění stojí, „*aby tíž obyvatelé města Nového Kolína nad Labem, mohli se tím lépe opravovati a tím dostatečněji živnosti své vésti.*“

¹¹⁴ CIM III, č. 453, s. 777 – 779. Originál pergamenu v archivu města Kutné Hory

¹¹⁵ MRZÍLEK, KAREL. Privilegia královského města Kolína nad Labem. Kolín: MNV, 1975. s. 104. Nalézají se na závěti kolínských občanů silně poškozené. (Čes. finanční prokuratura, sv. I., listiny inv. č. 3)

¹¹⁶ CIM III, č. 569, s. 980-982. Opis v knize Transsumpta privilegiorum v archivu města Kutné Hory na listu 35

V závěru vlády Vladislava Jagellonského se staly v Kolíně ještě dvě události, kterými uzavřu tuto kapitolu. Roku 1513 po Nanebevstoupení Panny Marie (po 15. srpnu) odjel pan Lev (Zdeněk Lev z Rožmitálu a na Blatné – purkrabí pražský) do Kolína na sněm, který se měl konat na sv. Bartoloměje (24. srpna). „*Když páni a rytíři jednali na kolínském sněmu (ne všichni, ale jen významnější) ve středu na sv. Bartoloměje (24. srpna), Slezané ten obklíčili knížeti Bartoloměji (Bartoloměj Minstrberský vnuk Jiřího z Poděbrad) hrad Skály, navedli je k tomu pražský purkrabí pan Lev a někteří jiní vychytralí regenti, chtěli knížete poškodit.*“¹¹⁷ Poté je v srpnu roku 1515 zmiňována povodeň na Vltavě a Labi: „*V Kolíně dosáhli lidé na hladinu řeky z mostu*“.¹¹⁸

5.5 Rychtáři města Kolína

Na počátku 14. století král Václav II. ustanovil v Kolíně rychtářem jakéhosi Pernolda a požaduje veškerou poslušnost měšťanů vůči jmenovanému. Rychtářem po něm byl Heiman z Baychova, u něj není jisté, jestli rychtu koupil, nebo byl příbuzným výše zmíněného Pernolda, setkáváme se s ním totiž v listině, kterou král Jan potvrzuje rychtářství jeho zeti. Tímto jmenovaným rychtářem je Goclin, jemuž král Jan listinou z 6. března 1326 obnovuje užívání listů na rychtářství Kolínské a důchody z něj plynoucí zničených při požáru rychtářství, které drželi už jeho předchůdci jmenovitě např. tchán Goclinův Haiman z Baychova a Pernold. Tyto důchody vycházely ze soudních sporů, kromě těžkých případů vražd a zhářství, které připadaly ze 2/3 králi. Dalším zmiňovaným je Kryštof, syn Goclinův, který si ovšem rychtu dlouho nepodržel a záhy ji prodal. To se stalo roku 1365 a patrně se jednalo o prodej ihned po Goclinově smrti. Tuto skutečnost potvrdil Karel IV. listinou vydanou v Praze 25. ledna téhož roku. V listině se píše: „*Léta páně 1365 prodal Kryštof, syn Goclinův, rychtářství města Kolína s rychetním domem i všemi důchody z něj Mikulášovi Brukenmeisterovi*“¹¹⁹.“ Pozdější listinou z 20. června 1371 vydanou v Praze doplňuje Karel IV. Mikulášovi majestát na držení rychty a to o důchody a statky, které určila městská rada, a které tedy k držení rychtářství přináležejí. Kromě domu rychetního, krámů chlebných a masných, krejčovny a sladovny na předměstí, čtyř svobodných lánů za městem, dvou rybníků a mlýnu ve Štítarech, rybolovu v Labi, rychty a krčmy ve Starém Kolíně a dvou hájů u Labe, a kromě důchodů ze soudu, z městské váhy, z hlídání vozů v noci na trhu, počítaly se dále k příslušenství rychty Kolínské ostrovy v řece Labi v obvodu města nacházející se, zvláště u

¹¹⁷ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. s. 355-356

¹¹⁸ PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda, 1980. s. 393-394

¹¹⁹ CIM II, č. 413, s. 600 – 602. CIM II, č. 414, s. 602

mlýna Hrobského a důchod ze skladu ryb, vína a soli. Po smrti Mikuláše se rychtářem v Kolíně stal jeho syn Václav, ten si rychtu podržel do roku 1387, kdy ji prodal Ondřeji Klamorovi (Geschrey). Tento rychtář je potvrzen a jmenován v listině z 30. října 1387. Zde se dozvídáme, že král Václav IV. potvrzuje pravost kupní smlouvy, na základě které, zakoupil Ondřej Klamor pro sebe a své dědice rychtu se všemi právy a důchody od předchozího rychtáře Václava, syna Mikuláše Brukenmeistera. Po smrti Ondřeje Klamora (Geschreye) přešla rychta na jeho syna Vítka, ten si rychtářství podržel až do srpna 1454. K 7. srpnu je datována listina, kterou Bedřich ze Strážnice potvrzuje úmluvu mezi Annou (matka Vít), Vítem a jeho bratrem Zikmundem. Dům rychetní spolu s úřadem a některými důchody obdržel Zikmund, jakožto dědičný rychtář. Jeho bratr Vít, dosavadní rychtář, spolu s matkou získali dvě třetiny ze zboží k rychtě příslušejícího. O dalších osudech úřadu rychtáře v Kolíně se dozvídáme z Dějin města Kolína od Josefa Vávry: „*Po Sigmundovi dědil zeť jeho Adam z Bystřice, který r. 1480 prodal úřad svůj i s domem na rynku se všemi právy a požitky obci města Kolína.*“¹²⁰ Jeho úřad již v té době neměl v Kolíně tu váhu jako dříve a Kolín byl jedno z těch měst, kde rychtářství přešlo na sbor konšelů pokojnou cestou.

¹²⁰ VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem. Kolín: 1888, str. 101

6. Závěr

V první kapitole jsem se zaměřil na obecnou charakteristiku města Kolína, provedl jsem geografickou lokalizaci města a pokusil jsem se vysvětlit vznik slova Kolín. Druhá kapitola byla věnována hlavním znakům, na jejichž základě lze středověká města zkoumat. Třetí kapitola patřila středověkým translokacím. Došel jsem k závěru, že města byla ve středověku přenášena jak v českém, tak moravském prostředí z podobných důvodů. Jednalo se o pragmatické důvody, jako byly nedostatečný zdroj vody v blízkosti, nebo naopak nepříznivé přírodní podmínky (časté záplavy) a také nevhodná lokace neumožňující další rozvoj vlastního sídla. Čtvrtá kapitola popisovala urbanistický a stavebně – historický ráz města. Hlavní myšlenkou kapitoly jsou důležité prvky středověké městské architektury. Rozepsal jsem se o hradebních systémech Kolína, Čáslavi a Nymburka. Kolínské hradby jsou důležité z hlediska listiny z formulářové sbírky Jindřicha z Isernie, kde jsou přesně popsány zadané rozměry hradeb, naproti tomu opevnění Čáslavi a Nymburka je významné svou zachovalostí a navíc u hradeb Nymburka je zvláštností užitý materiál a to pálené cihly, na rozdíl od běžně užívané ruly. V kapitole jsem popsal i chrám sv. Bartoloměje a klášter dominikánů. Pátá kapitola je v mé práci nejobsáhlejší. Rozdělil jsem ji na pět částí. První byla doba posledních Přemyslovců, druhá nástup a vláda Lucemburků, třetí husitská doba a čtvrtá vláda Jiřího z Poděbrad a Jagellonců. Kapitulu jsem zpracoval na základě privilegií a listin, které městům Kolínu, Kutné Hoře a Čáslavi panovníci udělovali a pro doplnění dějinného vývoje jsem pracoval s kronikami. U každé listiny jsem popsal situaci v zemích Koruny české, vysvětlil jsem obecný význam privilegia, poté vydavatele, dobu a místo vydání listiny a na závěr vlastní význam privilegia pro město Kolín, k čemuž jsem vždy doplnil i informaci, jestli toto privilegium, případně kdy, bylo uděleno i zmíněným dalším městům. V předhusitském období je počet privilegií poměrně vyrovnaný. Kolín obdržel privilegií o trochu více a jeho důležitost vzrůstá. Čáslav obdržela privilegií srovnatelně s Kolínem, ale její význam není takový. Kutná Hora si udržovala postavení královské mincovny, hlavního zdroje stříbrné rudy pro království, ovšem privilegia obecně městského charakteru nebyla jejím měšťanům adresována ve větší míře než Kolínu a Čáslavi, jak by se očekávalo. Situace se změnila po husitských válkách, za vlády Jiřího z Poděbrad a následně dynastie Jagellonců. Kolín začíná stagnovat a je opakovaně zastavován. Čáslav si udržuje své postavení. U Kutné Hory dochází k prudkému vzestupu, když naplno uplatňuje svůj ekonomický potenciál projevující se v opakovaných půjčkách zadluženým panovníkům z rodu Jagellonců. Jsou jí udělovány větší milosti a vše vede až k privilegii Vladislava Jagellonského z 9. ledna 1503,

kdy je Kutná Hora oficiálně označena druhým městem království. Na závěr páté kapitoly, jsem ještě vložil podkapitolu o rychtářích města Kolína. Sledoval jsem jejich střídání a potvrzování majetků k rychtě patřících jednotlivými panovníky, protože i toto považuji za důležitý prvek chodu středověkého města.

Domnívám se, že mnou zpracovaný rámec vývoje středověkého města v této mé bakalářské práci je dobrou ukázkou toho, jak město bylo budováno, jak se jako politicko-hospodářský subjekt vyvíjelo a mohlo zasahovat do vývoje dějin země. Myslím si, že pro případného čtenáře by má práce mohla být inspirací k tomu, aby si o středověkém Kolíně, nebo městu jemu podobnému, udělal odpovídající obrázek.

7. Seznam použitých pramenů a literatury

7.1 Prameny

ČELAKOVSKÝ, Jaromír, ed. Codex iuris municipalis regni Bohemiae tomus II., Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1225 – 1419. Praha: Fond pro vyd. Pramenů práva městského král. Českého, 1895

ČELAKOVSKÝ, Jaromír, ed., FRIDRICH, Gustav, ed. Codex juris municipalis regni Bohemiae III (Privilegia regalium civitatum provincialium regni Bohemiae annorum 1420-1526)). Praha: Historický spolek, 1948.

EMLER, Josef, ed. Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars II, annorum 1253 – 1310. Praha: 1882

EMLER, Josef, ed. Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars III, annorum 1311 - 1333, Praha: 1890

EMLER, Josef, ed. Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, Pars IV, annorum 1334 – 1346, Praha: 1892

FRIEDRICH, Gustav, ed. Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomus 2. inde Ab A. 1198. usque ad A. 1230. Praga: Sumptibus comitorum Regni Bohemiae, 1912.

FRIEDRICH, Gustav, ed., ŠEBÁNEK, Jindřich, ed. a DUŠKOVÁ, Sáša, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomi V, fasc. 1, Inde ab a. MCCLIII ad a. MCCLXVI.* Praha: Academia, 1974.

FRIEDRICH, Gustav, ed., ŠEBÁNEK, Jindřich, ed. a DUŠKOVÁ, Sáša, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomi V, fasc. 2, Inde ab a. MCCLXVII ad a. MCCLXXVIII.* Praha: Academia, 1981.

KRABICE z Weitmile, Beneš. Kronika Pražského kostela. In: EMLER, Josef, ed. *Fontes rerum bohemicarum.* Tomus IV. Praha: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1884

PORÁK, Jaroslav a KAŠPAR, Jaroslav. *Ze starých letopisů českých.* Praha: Svoboda, 1980.

PULKAVA z Radenína, Přibík. Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká. In: GEBAUER, Jan, ed. et al. *Prameny dějin českých. Díl V = Fontes rerum Bohemicarum.* Tom V. Praha: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1893.

ŽITAVSKÝ, Petr. *Chronicon aulae regiae.* In: EMLER, Josef, ed. *Fontes rerum Bohemicarum.* Tomus IV. Praha: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1884

7.2 Literatura

- BĚLOHLÁVEK, Miloslav. KOVÁŘ, Jaromír. *Kniha o Plzni*. Plzeň: Krajské nakladatelství Plzeň, 1963.
- HEROUTOVÁ, Marie. LÍBAL, Dobroslav. *Kolín – stavebně historický průzkum jádra města*. Praha: SÚRPMO, 1971
- HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha: Lidové noviny, 2009.
- HOFFMANN, Zbyněk. *Bezděz*. Česká Lípa: Vlastivědný spolek Českolipsko, 1997
- HOSÁK, Ladislav. *Středověká kolonizace dyjskosvrateckého úvalu*. Praha: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica 42, Historica XI, 1967.
- HOSÁK, Ladislav. „Staré“ a „Nové“ město v období středověké kolonizace na Moravě in.: *Historická geografie 4*. Praha: Historický ústav Akademie věd, 1970.
- HOSÁK, Ladislav. *Příspěvek k počátkům poddanských měst*. VVM 16. 1961 – 1964.
- JELÍNEK, Jan. *Kutná Hora*. Praha: TEPS, 1990.
- JIRÁSKO, Luděk. *K postavení a úloze církevních institucí v počátcích rozvoje měst*. In: *Umění 13. Století v českých zemích*. Praha, 1983.
- JOUZA, Ladislav. PEJŠA, Jaroslav. *Moje město Kolín – Zrození královského města*. Kolín: Regionální muzeum, 2008.
- KALISTA, Zdeněk. *Město mezi horami*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1969.
- KAMARÝT, Jan. KAMARÝT, Ladislav. *Kolínský chrám*. Kolín: Regionální muzeum v Kolíně, 1988
- KAMARÝT, Jan. *Kolín – Krok za krokem*. Kolín: Kolínské noviny, 1992.
- KEJŘ, Jiří. *Městské zřízení v českém státě ve 13. století*. Praha: ČČH 24, 1976.
- KEJŘ, Jiří. *Husité*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1984.
- KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998.
- KLÍMA, Václav. *Antiqua Colonia – Starý Kolín*. Starý Kolín: MNV Starý Kolín, 1968.
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku / 8. díl V-Ž*. Praha: Libri 2011.
- LÍBAL, Dobroslav. *Čáslav – historické jádro, původní zpráva k analytickému stavebně historickému průzkumu*. Praha: SÚRPMO, 1955.

- LÍBAL, Dobroslav. MACHÁČKOVÁ, Jiřina. Nymburk, stavebně historický průzkum historické části města. Praha: SÚRPMO, 1970.
- LUPÍNEK, František. Kněz Bedřich ze Strážnice, pán na Kolíně. Věstník Klubu československých turistů. Č. 11, 12. Kolín: 1931
- LUTTERER, Ivan. MAJTÁN, Milan. ŠRÁMEK, Rudolf. Zeměpisná jména Československá. Malé encyklopedie. Praha: Mladá fronta, 1982.
- MRZÍLEK, Karel. Privilegia královské města Kolína nad Labem. Kolín: OT Kolín, 1975.
- PETRÁŇ, Josef. Dějiny hmotné kultury I, 2. díl. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.
- PŘIBYL, Antonín. LIŠKA, Karel. Znaky a pečetě středočeských měst. Praha: 1975
- RANDÁK, Jan a kol., Dějiny českých zemí. Praha: Knižní klub, 2011.
- RAZÍM, Vladislav. Kolín, Čáslav, Nymburk – Městská opevnění posledních Přemyslovců v Čechách. Praha, 1988: Umění 36.
- RAZÍM, Vladislav. Městské hradby a formulářová sbírka přemyslovské královské kanceláře. Brno, 1990: Archeologia historica č. 16.
- RAZÍM, Vladislav. K základním otázkám stavebního vývoje hradu v Kolíně nad Labem. Praha, 2003: Památky středních Čech, r. 17, č. 2.
- RIŠLINK, Vladimír. Chrám sv. Bartoloměje v Kolíně. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007.
- RYKR, Otakar. Město Kolín. Kolín: Městský úřad Kolín, 1939.
- SCHNEIDER, Jaroslav. Brány a hradby města Kolína. Kolín: ročenky města Kolína a okresu, 1941
- ŠEBÁNEK, Jindřich. Uničovská listina. Praha: ČSPSČ 60, 1952.
- ŠIMÁK, Josef Vítězslav. České dějiny. Dílu I. část 5., Středověká kolonisace v zemích českých. Praha: Jan Laichter, 1938.
- STRAKA, František. Kolínské kostely a památky. Kolín: Vydavatelství kolínských kostelů a památek, 1940.
- VÁVRA, Josef. Dějiny královského města Kolína nad Labem. Kolín: 1888.
- VONDRUŠKA, Vlastimil. Život ve středověku. Praha: Albatros, 2007.
- ZÁMEK, Jan. Předběžná zpráva o hydrogeologických poměrech historického jádra města Čáslavi. Praha: Geoindustria 1977.

ŽEMLIČKA, Josef. Nezdařená městská založení v Čechách ve 13. století. HD 4, 1979.

8. Seznam obrázků

Obrázek 1 Znak města Kolína	ŠULC, Roman. KUBKA, Jan. http://cestyapamatky.cz/kolinsko/kolin	s. 10
Obrázek 2 Říční situace Starý Kolín	http://www.cuzk.cz/ Starý Kolín na Stabilním katastru	s. 17
Obrázek 3 Horská brána	MAROUNEK, Jiří. http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradby&object=Kolin	s. 24
Obrázek 4 Hradby pod chrámem	MAROUNEK, Jiří. http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradby&object=Kolin	s. 25
Obrázek 5 Otakarova věž	MAROUNEK, Jiří. http://www.stredovek.com/photos/hradby/Caslav/Big/Caslav2003.jpg	s. 27
Obrázek 6 Nymburk cihlová hradba	MAROUNEK, Jiří. http://www.stredovek.com/photos/hradby/Nymburk/Big/Nymburk2002.jpg	s. 28
Obrázek 7 Pohled na chor Petra Parléře	HEJCMAN, Petr. http://www.bartolomej-kolin.cz/cz/galerie/soucasne-pohledy/4	s. 31
Obrázek 8 Interiér chrámu	ADÁMEK, Tomáš. http://www.bartolomej-kolin.cz/cz/galerie/soucasne-pohledy/25	s. 33
Obrázek 9 Zvonice mistra Bartoše	http://www.bartolomej-kolin.cz/cz/galerie/archivni-snimky/6	s. 34
Obrázek 10 Kolínský hrad	ŠULC, Roman. KUBKA, Jan. http://cestyapamatky.cz/kolinsko/kolin	s. 35

9. Seznam zkratek

ČČH – Český časopis historický

CDB II - FRIEDRICH, Gustav, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*. Tomus 2. inde Ab A. 1198. usque ad A. 1230. Praga: Sumptibus comitorum Regni Bohemiae, 1912.

CDB V/1 - FRIEDRICH, Gustav, ed., ŠEBÁNEK, Jindřich, ed. a DUŠKOVÁ, Sáša, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomi V, fasc. 1, Inde ab a. MCCLIII ad a. MCCLXVI*. Praha: Academia, 1974.

CDB V/2 - FRIEDRICH, Gustav, ed., ŠEBÁNEK, Jindřich, ed. a DUŠKOVÁ, Sáša, ed. *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae. Tomi V, fasc. 2, Inde ab a. MCCLXVII ad a. MCCLXXVIII*. Praha: Academia, 1981.

CIM II - ČELAKOVSKÝ, Jaromír, ed. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae tomus II., Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1225 – 1419*. Praha: Fond pro vyd. Pramenů práva městského král. Českého, 1895

CIM III - ČELAKOVSKÝ, Jaromír, ed., FRIDRICH, Gustav, ed. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae III (Privilegia reagium civitatum provincialium regni Bohemiae annorum 1420-1526)*). Praha: Historický spolek, 1948.

ČSČH – Československý časopis historický

FRB IV - EMLER, Josef, ed. *Fontes rerum bohemicarum. Tomus IV*. Praha: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1884.

FRB V - GEBAUER, Jan, ed. et al. *Prameny dějin českých. Díl V = Fontes rerum Bohemicarum. Tom V*. V Praze: Nákladem Nadání Františka Palackého, 1893.

HD – Hospodářské dějiny

VVM – Vlastivědný věstník moravský

